

Rettsvirkninger av aksjonæravtaler

Aksjonæravtalers rettsvirkninger overfor partene og selskapet

Kandidatnummer: 400

Veileder: Kristin Normann

Leveringsfrist: 27.11.2006

Til sammen 15612 ord

28.11.2006

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Aksjonæravtaler	1
1.2	Hensyn	2
1.3	Avgrensninger	4
1.4	Rettskildebildet	5
1.5	Fremstillingen videre	7
<u>2</u>	<u>AKSJONÆRAVTALENS VIRKNING MELLOM PARTENE</u>	<u>8</u>
2.1	Problemstillingen og utgangspunktet	8
2.2	Om inngåelsen av en gyldig aksjonæravtale	8
2.3	Begrensninger etter den generelle avtaleretten	9
2.3.1	Avtalelovens § 36	9
2.3.2	NL 5-1-2	10
2.4	Aksjelovens begrensninger i avtalefriheten	11
2.5	Forholdet mellom vedtekter og aksjonæravtale	14
2.5.1	Er grensene for vedtektsfriheten og avtalefriheten den samme?	15
2.5.2	Konflikt mellom aksjonæravtale og vedtektene	16
2.5.3	Ugyldig vedtektsbestemmelse – gyldig aksjonæravtale?	25
2.5.4	Kan en aksjonæravtale mellom samtlige aksjeeiere gjelde som vedtekt?	27
2.6	Virkningene for partene av misligholdt aksjonæravtale	31
2.6.1	Sanksjoner etter alminnelig kontraktsrettslige prinsipper	31
2.6.2	Kan det gis fullbyrdsdom mot avtalens misligholdende parter?	34
2.6.3	Mulighet for å stanse stemmegivning i strid med aksjonæravtalen på generalforsamlingen	35

2.7	Oppsummering	37
3	<u>AKSJONÆRAVTALENS RETTSVIRKNINGER OVERFOR SELSKAPET</u>	38
3.1	Problemstillingen og utgangspunktet	38
3.2	Aksjonæravtale som grunnlag for konserndannelse	39
3.2.1	”Avtale”	39
3.2.2	”Bestemmende innflytelse”	40
3.2.3	Avtalens varighet	42
3.2.4	Rettsvirkningsbasert tolkning	43
3.3	Aksjonæravtalens (stemmerettsavtalers) virkning for generalforsamlingen	43
3.3.1	Problemstillingen	43
3.3.2	Lov eller vedtekt er overtrådt	44
3.3.3	Avtalebrudd som grunnlag for generalforsamlingsvedtakets ugyldighet	44
3.4	Aksjonæravtalens virkning for styret	50
3.4.1	Problemstilling og utgangspunkt	50
3.4.2	Kan styremedlemmer pålegges forpliktelser ved å ”tiltre” avtalen?	50
3.5	Kan selskapet selv være part i en aksjonæravtale	51
3.5.1	Begrensninger i selskapets avtalefrihet	52
3.5.2	Virkninger av at selskapet er part	53
3.6	Virkning for selskapet av misholdt aksjonæravtale	53
3.6.1	Uttreden	54
3.6.2	Utløsning	55
3.6.3	Klage på utbyttets størrelse	55
3.7	Oppsummering	56
4	<u>KILDER</u>	58
4.1	Lover	58
4.2	Forarbeider	58

4.3	Rettspraksis	59
4.3.1	Norsk	59
4.3.2	Nordisk	59
4.4	Juridisk litteratur	60
4.4.1	Norsk	60
4.4.2	Nordisk	62

1 INNLEDNING

Aksjonæravtaler er en utbredt reguleringsform som fyller viktige praktiske behov i de fleste deler av næringslivet. Avtaleformen er imidlertid kilde til enkelte problemer. Det gjelder både hva det er anledning til å inngå aksjonæravtaler om, men ikke minst hvilke rettsvirkninger disse avtalene får for aksjeselskapet som rettssubjekt. I denne oppgaven behandles et utvalg av spørsmål knyttet til de rettsvirkninger en aksjonæravtale har, både mellom partene og overfor selskapet.

1.1 Aksjonæravtaler

Aksjelovene og selskapets vedtekter fastsetter rammene for et aksjeselskaps virksomhet. Selv om vedtektene åpner for regulering av forhold tilknyttet selskapet, er det likevel ikke velegnet som styringsinstrument i alle sammenhenger. Dette kan eksempelvis skyldes begrensninger i vedtektsfriheten samt at vedtektene må registreres og blir dermed offentlig tilgjengelige.

Det kan derfor oppstå ønske om å regulere forhold tilknyttet selskapet slik at det fyller det enkelte foretaks konkrete behov både ut fra virksomhetens art, samt ut fra sammensetningen og størrelsen på aksjonærgruppen. Dette forhold knyttet til organisatoriske rettigheter (typisk forhold knyttet til generalforsamlingen), økonomiske rettigheter (utbytteforhold) eller disposisjonsrettigheter (retten til avhende eller pantsette aksjene). Til dette formålet er aksjonæravtaler et godt egnet instrument.

Selv om bruken av aksjonæravtaler er forutsatt flere steder i lovgivningen, benytter verken aksjeselskapslovene¹ eller annen norsk lovgivning uttrykket ”aksjonæravtale”.² Det finnes dermed ingen legaldefinisjon av begrepet. En mulig definisjon kan likevel være: ”en avtale mellom nåværende eller potensielle aksjonærer eller mellom disse og tredjemann om utøvelsen av aksjonærrettigheter i selskapet”.³ Enkelte teorifremstillinger⁴ benytter en definisjon som favner videre, men Andenæs’ definisjon synes likevel ikke særlig omstridt, og vil derfor bli lagt til grunn i den videre fremstillingen.

I Norge har man to typer aksjeselskaper. Den ene (Allmennaksjeselskap - ASA) er først og fremst ment benyttet til børsnoterte selskaper med mange eiere og som innhenter kapital fra allmennheten, mens den andre typen (Aksjeselskap - AS) er ment for virksomhet med færre eiere som oftest har en nærmere tilknytning til selskapet.⁵ AS’ene er likevel ingen ensartet gruppe. De spenner fra selskaper med omsetning i milliardklassen, til små, typisk familieeide selskaper med kun et fåtall eiere.

1.2 Hensyn

Det kan være flere motiver for å inngå aksjonæravtaler. Hovedsakelig bunner likevel formålet ut i et ønske om å justere det maktforholdet mellom aksjeeiere som følger av lov og vedtekter.⁶

Hovedregelen er at beslutninger på generalforsamling krever simpelt flertall, jfr. asl. § 5-17 (1). I enkelte sammenhenger er flertallskravet skjerpet. Det gjelder eksempelvis for endring

¹ Lov av 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven – asl.) og Lov av 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven – asal.).

² Basert på søk i Lovdata 03.11.06.

³ Andenæs s. 51.

⁴ Eksplisitt uttalt i Lowzow & Reed s. 20, men fremgår også av Werlauf og Nørgaard 1995 som bl.a. inkluderer avtaler om å overføre stemmeretten til aksjer.

⁵ For mer om forskjellen mellom de to lovene se Innst. O. nr. 80 1996-97 s. 5.

⁶ Hjort, s. 67

av vedtektene hvor det kreves tilslutning fra 2/3 av både de avgitte stemmer og den kapital som er representert på generalforsamlingen, jfr. asl. § 5-18 (1).

Lovens flertallskrav kan virke hemmende for en effektiv drift av selskapet. Ønsket om å fravike flertallsreglene kan derfor motivere til inngåelse av aksjonæravtaler om nærmere angitte forhold. Disse motivene kan deles opp i to kategorier, et ønske om å oppnå maktkonsentrasjon eller ønske om maktspredning.⁷

Maktkonsentrasjon vil si at innflytelse som ellers ville vært fordelt på et større antall aksjeeiere, konsentreres hos noen få av dem. Dette kan illustreres med to aksjeeiere, som hver har henholdsvis 27% og 24% av stemmene på generalforsamling. Hver for seg vil de to bare ha minoritetsbeføyelser som å kunne kreve granskning eller at tingretten fastsetter utbytte, jfr. asl. §§ 5-25(2) og 8-4(1). Dersom de inngår en aksjonæravtale om å koordinere sine utøvelser av aksjonærrettigheter, vil de til sammen råde over 51% av stemmene og dermed kunne gjennomtvinge beslutninger på generalforsamling.

Motivet kan også være det motsatte av maktkonsentrasjon; maktspredning. Her vil situasjonen typisk være at en aksjeeier på egen hånd har tilstrekkelig antall stemmer til å treffe i hvert fall beslutninger som kun krever simpelt flertall. Av ulike årsaker inngår han likevel aksjonæravtale som reduserer innflytelsen slik at flertallsaksjonæren likevel ikke kan treffe disse beslutningene uten støtte fra andre eiere. Man får da maktspredning. Bakgrunnen for at flertallsaksjonæren gir avkall på sin innflytelse kan eksempelvis være at en investor har satt som krav for å skyte inn kapital at han får en viss innflytelse i selskapet.

En avtale som innebærer maktspredning i én retning kan imidlertid medføre maktkonsentrasjon i en annen. Om en flertallsaksjonær som har 51% av stemmene i avtale med en aksjeeier som har 20% forplikter seg til ikke å stemme for beslutninger som krever simpelt flertall, vil det føre til maktspredning. I relasjon til beslutninger som krever

⁷ Werlauf og Nørgaard, 1995, s. 44 flg.

kvalifisert flertall vil imidlertid en slik avtale medføre elementer av maktkonsentrasjon. Ved avstemning om eventuell vedtektsendring vil aksjonæravtalen mellom aksjeeierne som har 51% og 20% av stemmene alene kunne diktere om endringen skal vedtas. De øvrige minoritetsaksjonærenes stemmer blir da betydningsløse. Dette i motsetning til hva tilfellet hadde vært om avtalen ikke hadde eksistert og disse kunne dannet konstellasjoner med majoritetsaksjonæren.

1.3 Avgrensninger

På bakgrunn av definisjonen av aksjonæravtaler må det gjøres visse avgrensninger. Det må for det første trekkes et skille mellom aksjonæravtaler og vedtekter. I utgangspunktet er det kun lov og vedtektene som regulerer selskapets rettsforhold. Det betyr at generalforsamlingen, styret og daglig leder må innordne seg dem. Likevel er det mulig for generalforsamlingen å gjøre enkeltstående avvik fra vedtektene, men dette krever det samme flertallet som for vedtektsendring, jfr. asl. § 5-18. Dermed har aksjonæravtaler i utgangspunktet ingen rettsvirkning for selskapet og deres tillitsvalgte. Dette kan forklares med selve grunnideen bak konstruksjonen aksjeselskap; å redusere eierens risiko ved å organisere virksomheten som et selvstendig rettssubjekt løsrevet fra eierne. Når aksjeeierne inngår avtale, blir følgen dermed at det kun er de som rammes av avtalens rettsvirkninger.

Man må videre trekke grensen mellom aksjonæravtaler, og avtaler om å fraskille aksjonærrettigheter fra aksjen trekkes. Dette kan eksempelvis være avtaler om å gi andre enn aksjonæren rett til utbytte, asl. § 8-3 annet ledd. Dersom en slik avtale bestemmer at retten til utbytte skal skilles fra aksjen, vil dette angå selskapet direkte ved at selskapet må utbetale utbyttet til en annen enn eieren av aksjene. En aksjonæravtale mellom to aksjeeiere om en annen fordeling av utbytte enn det aksjeloven gir anvisning på, har på den annen side i ingen betydning overfor selskapet. Selskapet vil da etter aksjelovens regler måtte fortsette å betale utbytte til eieren, mens den omfordeling aksjonæravtalen gir anvisning på må skje i etterkant.

En rekke generelle avtalerettslige problemstillinger kan reises omkring aksjonæravtaler. Problemstillingene er de samme og har for alle praktiske formål samme løsning uansett hvilket rettsområde en avtale inngås på. Disse generelle spørsmålene vil i liten grad bli behandlet.

Av plasshensyn vil heller ikke aksjonæravtalers virkning for andre tredjemenn enn selskapet blir behandlet.

Inngåelse av aksjonæravtaler kan ha skattemessige og regnskapsmessige implikasjoner både for aksjeeiere og selskap. Da tema for oppgaven er de selskapsrettslige rettsvirkningene av aksjonæravtaler, vil disse ikke bli nærmere behandlet.

Siden situasjonen og rettstilstanden for de fleste tilfeller er den samme for AS og ASA, vil jeg stort sett behandle de to selskapsformene samlet. For å belyse særskilte poenger er det i enkelte sammenhenger likevel nødvendig å behandle de to formene hver for seg.

1.4 Rettskildebildet

Aksjonæravtalers plassering i det juridiske landskapet, er i skjæringspunktet mellom aksjeselskapsretten og den alminnelige avtaleretten. Verken aksjeloven eller allmennaksjeloven har bestemmelser som direkte regulerer aksjonæravtaler.

Når det gjelder norsk høyesterettspraksis om aksjonæravtaler, kan denne i beste fall karakteriseres som sparsom. Dette får to følger. For det første er det i større grad enn på andre rettsområder naturlig å søke etter argumenter i underrettspraksis. Dette reiser metodiske spørsmål omkring underrettsavgjørelsers vekt. I den grad det gir mening å snakke om vekten av enkeltkilder uten hensyn til det totale kildetilfanget omkring det aktuelle spørsmålet, tillegges avgjørelser fra tingrett og lagmannsrett langt mindre vekt enn avgjørelser avsagt av Høyesterett.

Dersom tilfanget av autoritative kilder er begrenset, kan det likevel argumenteres med at en lagmannsrettsavgjørelse har større vekt enn hva tilfellet ville vært om det fantes høyesterettsavgjørelser som behandlet spørsmålet. Om underrettsdommen er gitt tilslutning i juridisk litteratur, taler dette videre for å tillegge den større vekt enn den ville hatt uten tilslutning fra juridiske forfattere. Årsaken til at høyesterettsavgjørelser tillegges så vidt mye større vekt enn underrettspraksis er i teorien⁸ begrunnet på flere måter. For det første har underrettsdommer sjelden samme kvalitet som en avgjørelse fra Høyesterett. Videre kan Høyesterett overprøve underrettens avgjørelser og dømmer i siste instans. Dette gjør det naturlig å legge større vekt på avgjørelser fra Høyesteretts enn fra lavere instanser. At en underrettsdom blir påberopt i teori kan imidlertid bidra til å øke dens innflytelse. På den måten blir avgjørelsen både bedre kjent, samtidig som domstolen og forfatteren til sammen kan ha større autoritet enn det domstolen har alene.

Temaet aksjonæravtaler er også beskjedent behandlet i norsk, juridisk teori.⁹ Den forrige aksjeloven¹⁰ er imidlertid et resultat av et fellesnordisk lovsamarbeid og loven bidro til at likhetstrekkene mellom de nordiske lands regulering av aksjeselskapsretten ble enda flere enn de tidligere hadde vært.¹¹ Få juridiske kilder gjør det naturlig å supplere norsk litteratur med både svenske og danske fremstillinger når juridiske problemstillinger omkring aksjonæravtaler skal behandles.

For det andre gjør begrenset norsk rettspraksis det naturlig å søke argumenter i avgjørelser fra andre nordiske land. Selv om en bestemt tolkning av et av de andre nordiske landenes høyesterett er et argument for å avgjøre samme problem på tilsvarende måte i norsk rett, er det naturligvis ikke et ubetinget avgjørende argument. Det kan også tenkes mothensyn som

⁸ Boe, s. 259 og Eckhoff, s.162.

⁹ Se Lowzow&Reed, Andenæs, Aarbakke m.fl. i tillegg til enkelte artikler.

¹⁰ Lov om aksjeselskaper av 4.juni 1976 nr. 59 (aksjeloven av 1976 – 76-loven).

¹¹ For illustrasjon av nordisk teoris relevans for norsk selskapsrett, se Rt.1991 s.119 (s.125) hvor Høyesterett gir sin tilslutning til dansk teori. Det er imidlertid vanskelig å fastslå om Høyesterett i dommen støtter seg på Gomard direkte, eller bare bruker fremstillingen som illustrasjon.

gjør seg gjeldende, eksempelvis at løsningen ikke er rimelig eller harmonerer dårlig med andre norske regler og rettskildefaktorer.

Gjennom vedtagelsen av EØS-avtalen forpliktet Norge seg til å bringe selskapslovgivningen i samsvar med de krav EU stiller til medlemslandene, se avtalens art. 77. Også dette trekker i retning av at nordisk rettspraksis og juridisk teori vil være av interesse i drøftelsen av norske problemstillinger.

Det er også grunn til å kommentere at det for aksjelovene av 1997 foreligger dobbelt sett med forarbeider. Aarbakke-utvalgets utredning i NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper og den tilhørende Ot.prp nr.36 1993-94) ble returnert departementet til fornyet behandling fordi det etter vedtakelsen av EØS-avtalen var ønske om én lov for aksjeselskaper og én for allmennaksjeselskaper. Det ble derfor nedsatt et nytt utvalg som resulterte i Selvig-utvalgets NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning og Ot.prp nr.23 (1996-97) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven). Siden det endte med nytt lovarbeid og med det to lover i stedet for én, er Aarbakke-utvalgets utredning strengt tatt ikke lovforarbeider i egentlig forstand. På en rekke områder inneholder imidlertid det første settet av forarbeider mer utførlige drøftelser enn det siste settet, og videre er de tillagt stor betydning som forarbeider i teori om de nåværende aksjelovene. Det må derfor være riktig å hente argumenter også fra det første settet. Ved eventuell motstrid mellom de to settene vil imidlertid det nyeste naturligvis gå foran.¹²

1.5 Fremstillingen videre

Fremstillingen videre er oppdelt i to hoveddeler. Første hoveddel tar for seg aksjonæravtalens rekkevidde mellom partene, herunder begrensninger i avtalefriheten og forholdet mellom denne og vedtektsfriheten. I andre hoveddel behandles aksjonæravtalens virkninger overfor selskapet.

¹² Andenæs s. 6.

Oppgavens omfang begrenser hvilke problemer som kan drøftes. Jeg har på ingen måte forsøkt å gi en fullstendig fremstilling av alle de juridiske problemstillinger som reiser seg i tilknytning til aksjonæravtaler, men i stedet ønsket å behandle noen av de mest sentrale.

2 AKSJONÆRAVTALENS VIRKNING MELLOM PARTENE

2.1 Problemstillingen og utgangspunktet

Problemstillingen i det følgende er hvilke skranker som forhindrer at en aksjonæravtale er gyldig mellom partene som har inngått den. Ugyldighet medfører at de rettsvirkninger som normalt ville følge av avtalen, ikke inntreffer. Det må presiseres at selv om en aksjonæravtale er gyldig mellom partene, er det på ingen måte gitt at den får selskapsrettslig virkning.¹³

2.2 Om inngåelsen av en gyldig aksjonæravtale

Som andre avtaler er en aksjonæravtale i utgangspunktet gyldig så langt den oppfyller alminnelige avtalerettslige vilkår for en gyldig avtale. For å vurdere rettsvirkningene av en aksjonæravtale er det derfor en forutsetning at den er inngått i tråd med den alminnelige avtaleretten.

Hvorvidt aksjonæravtalen kan gjennomføres mellom partene beror imidlertid ikke på alminnelige avtalerettslige regler alene. Aksjonæravtalen kan heller ikke være i strid med de spesielle selskapsrettslige bestemmelser som eksempelvis følger av aksjelovene.

For at aksjonæravtalen skal kunne gjennomføres mellom avtalepartene må to forhold dermed være i orden. For det første må avtalen oppfylle de avtalerettslige vilkår for gyldighet. For det andre kan ikke aksjonæravtalen være i strid med selskapsrettslige regler.

¹³ Aksjonæravtalers selskapsrettslige virkning behandles i oppgavens del 3.

Dette reiser to hovedspørsmål; når anses en aksjonæravtale inngått etter den generelle avtaleretten, og hvilket innhold kan gyldig inntas i en slik avtale?

2.3 Begrensninger etter den generelle avtaleretten

Ugyldighet kan for det første følge av alminnelige avtalerettslige ugyldighetsregler. De mest sentrale, generelle bestemmelsene er avtalelovens § 36 og NL 5-1-2.¹⁴

2.3.1 Avtalelovens § 36

Avtalelovens § 36 forbyr avtaler med et ”urimelig” innhold, jfr. første ledd. Bestemmelsens annet ledd gir veiledning i tolkningen ved å oppstille de momenter som er relevante i urimelighetsvurderingen. Om selve vurderingen er det i teorien sagt at siden partene i en aksjonæravtale normalt er ressurssterke, vil terskelen for endring eller tilsidesetting ofte bli høy.¹⁵

Giertsen trekker frem to momenter med særlig relevans for vurderingen av aksjonæravtaler etter § 36. For det første hvorvidt avtalen er tidsubestemt. Ved tidsubestemte avtaler er det en fare for at utviklingen løper fra avtalen. På den måten kan behovet som dannet grunnlaget for inngåelsen enten ikke være tilstede i samme grad som ved etableringen, eller kanskje ikke være tilstede over hodet. Eksempelvis kan en aksjonær ved generasjonsskifte beholde en minoritetsposisjon kombinert med aksjonæravtale som gir større kontroll enn eierposisjonen skulle tilsi. Denne konstruksjonen kan være hensiktsmessig så lenge avtalepartene – typisk barna – ikke har særlig erfaring som aksjeeiere. Men ettersom tiden går, kan en slik avtale komme til å bli mindre rasjonell og dermed kanskje egnet for revisjon.

¹⁴ Christian den 5. norske lov av 15. april 1687 (NL).

¹⁵ Giertsen i Nybrott og Odling s. 534.

Hvor omfattende begrensninger aksjonæravtalen setter for utøvelse av aksjonærrettigheter vil videre måtte virke inn på terskelen for lemping. Med utgangspunkt i siste eksempel kan det tenkes at barna gjennom aksjonæravtalen forpliktet seg til å stemme i tråd med foreldregenerasjonens direktiver i ethvert spørsmål. I et tvilstilfelle kan en så omfangsrik avtale skjerpe vurderingen etter avtl. § 36 sammenlignet med tilfeller hvor avtalen kun gjelder visse, snevrere avgrensede spørsmål.

2.3.2 NL 5-1-2

NL 5-1-2 er den andre sentrale avtalerettslige ugyldighetsregelen. Etter ordlyden ulovliggjør denne bestemmelsen alle avtaler som strider mot *”lov og ærbarhet”*. Bestemmelsen skal imidlertid ikke tolkes som om alle avtaler i strid med lov automatisk blir ugyldige.¹⁶ Eventuell ugyldighet må etter bestemmelsen avgjøres ved en tolkning av den enkelte lov hvor særlig lovformålet er en viktig tolkningsfaktor, jfr. Rt 1993 s.312 på side 315 hvor det heter:

”Jeg legger til grunn at det ikke gjelder noen alminnelig regel om at en avtale med lovstridig innhold er uten virkning mellom partene, men at spørsmålet må avgjøres ved tolkning av den enkelte lov hvor det også legges vekt på enkelte momenter av mer generell karakter – herunder om reelle hensyn tilsier at lovovertrедelsen får slik virkning”.

Avtaler som er *”imod Loven, eller Ærbarhet”*, omfatter videre selvfølgelig aksjonæravtaler som pålegger en part å begå straffbar atferd eller å opptre erstatningsbetingende. Man kunne eksempelvis tenke seg at aksjeeiere gjennom en avtale forplikter seg til å formidle innsideinformasjon til bestemte *”utsidere”* selv om de har kunnskap om at mottakerne skal bruke informasjonen til å handle aksjer uten å avsløre informasjonen de sitter på (innsidehandel). Selv om Woxholth¹⁷ later til å mene at tilsvarende avtaler ikke blir ugyldige mellom partene, virker det merkelig om en forpliktelse til å begå en straffbar

¹⁶ Woxholth – Avtaleinngåelse s. 343, med videre henvisning til Stang: Innledning til formueretten, Oslo 1935.

¹⁷ Woxholth – Avtaleinngåelse s. 344.

handling skulle være avtalerettslig gyldig. En slik avtale antas derfor å ville rammes av NL 5-1-2.

I tillegg rammes både avtaler som er direkte umoralske etter sitt innhold og avtaler som tar sikte på å fremme et umoralsk formål.

2.4 Aksjelovens begrensninger i avtalefriheten

Fordi om en aksjonæravtale ikke rammes av de generelle avtalerettslige ugyldighetsreglene, er det likevel ikke sikkert den kan gjennomføres mellom partene. For at avtalen skal være gyldig mellom partene kan den heller ikke rammes av begrensninger som følger av bestemmelser inntatt i aksjeloven. Spørsmålet blir derfor hvilke begrensninger aksjeloven oppstiller i avtalefriheten.

Selv om det ikke eksplisitt er sagt i noen av lovenes bestemmelser, er det i teorien fastslått at aksjelovgivningen i utgangspunktet er preseptorisk.¹⁸ Unntak fra dette utgangspunktet kan oppstilles i to tilfeller, for det første hvor loven selv hjemler adgang til å avtale andre løsninger enn den loven selv foreskriver. For det andre hvor slike løsninger etter en konkret tolkning følger av lovens system.

Problemet om aksjeloven begrenser aksjeeiernes frihet til å regulere utøvelsen av sine aksjeeierrettigheter, kan ikke besvares generelt. I stedet må man tolke hver enkelt lovbestemmelse for å avgjøre om den setter skranke for hva det kan inngås avtale om. Ordlyden gir her sjelden noe sikkert svar. Heller ikke en begrenset rettspraksis gir mye veiledning. Det sentrale spørsmålet blir derfor hvilken eller hvilke persongrupper interesser den aktuelle bestemmelse er ment å skulle ivareta. Forarbeidene gir sammen med reelle hensyn best veiledning for å bestemme dette.

¹⁸ Woxholth – Selskapsrett s. 24.

De av aksjelovens bestemmelser som utelukkende er ment å ivareta hensynet til aksjeeierne, vil i utgangspunktet ikke begrense aksjeeiernes avtalefrihet. Dette gjelder for eksempel begrensninger i valget av hvem som skal velges til styremedlemmer etter asl. § 6-3 første ledd, hvor det heter:

”Medlemmene av styret velges av generalforsamlingen (...)”

Siden aksjelovens organisatoriske bestemmelser som hovedregel er preseptoriske, kan ikke bestemmelsen fravikes. Asl. § 6-3 tredje ledd åpner imidlertid for at valget av styremedlemmer overlates til andre enn generalforsamlingen under forutsetning av at dette er vedtektsfestet. Valgretten kan ikke overføres til styret eller styremedlem.

Det er likevel ikke noe i veien for at en aksjonæravtale regulerer hvordan det skal stemmes. Dette forutsetter at det formelle valget av styremedlemmer skjer enten med stemmegivning på generalforsamling eller på den måten vedtektene måtte bestemme. En slik avtale vil være gyldig mellom partene, et standpunkt som også støttes av teorien.¹⁹

For de av aksjelovens bestemmelser som skal ivareta hensynet til kreditor- og andre tredjepersonsinteresser, må utgangspunktet derimot være det motsatte – at avtalefriheten blir tilsvarende begrenset. Eksempelvis er hovedhensynet bak asl. § 8-1 å styrke kreditorvernet. Bestemmelsen fastslår at utdeling av utbytte er begrenset til selskapets frie egenkapital. En aksjeeier kan derfor ikke i aksjonæravtale forplikte seg til å stemme for et utbytte som går utover denne rammen. Det materielle kreditorvernet blir således en skranke for avtalefriheten.

Aksjeloven inneholder også visse prosessuelle regler. Disse er ikke alltid gitt utelukkende for å sikre aksjeeiernes interesser, men dels også for å gi en saksbehandling som sikrer at tredjemannsinteresser ivaretas. For enkelte inngripende beslutninger avskjærer loven

¹⁹ Andenæs s. 52.

generalforsamlingens mulighet til å gå utenfor den rammen styret har anbefalt. Eksempelvis fastsetter asl. § 8-2 annet pkt/ asal. § 8-2 tredje pkt. at:

”Det kan ikke besluttes utdelt høyere utbytte enn styret har foreslått eller godtar”.

Hensynet bak disse prosessuelle bestemmelsene er en tanke om at generalforsamlingen normalt representerer mindre innsikt og større pulverisering av ansvaret enn styret.²⁰ Det kan videre argumenteres med at siden generalforsamlingen består av eierne direkte, mens det i styret kun sitter representanter for eierne, er sistnevnte mer tilbøyelige til å vektlegge kreditorenes interesser når utbyttespørsmål skal avgjøres. Siden aksjeloven fastslår innskrenkninger i generalforsamlingens utbyttefrihet, må det stilles spørsmål om disse innskrenkningene også gjelder for avtalefriheten. Når det gjelder utbytte, antas det at ikke engang ved avtale mellom samtlige aksjeeiere kan disse forplikte seg til å vedta et høyere utbytte enn styret *”har foreslått eller godtar”*.^{21 22} Dersom en slik avtalefrihet hadde vært opprettholdt, ville det bidratt til å undergrave lovens regulering. Bestemmelsen i asl. § 8-2 kan derfor ikke fravikes i aksjonæravtale.

I andre tilfeller er det langt vanskeligere å avgjøre om en regel kun ivaretar hensynet til aksjeeierne, eller om også kreditorenes interesser er vernet. Fristen for å innkalle til generalforsamling kan være illustrerende. Denne er to uker i allmennaksjeselskaper og én uke i aksjeselskaper, jfr. asal./asl. § 5-10 annet ledd. Fristen er primært ment å skulle beskytte aksjeeierne slik at disse skal få anledning til å områ seg. Den kan imidlertid også sies å gi kreditorene en viss trygghet for at generalforsamlingen behandler saker på en forsvarlig måte. Hensynet til kreditorinteressen på dette området er likevel så perifer at aksjeeierne ved enighet må kunne enes om å avholde generalforsamling med kortere

²⁰ Andenæs s. 290, med videre henvisning til Aksjelovkomitéen av 1947 s. 44.

²¹ Giertsen i Nybrott og Odling s. 536.

²² Se kapittel 2.5.4 for mer om avtaler mellom samtlige aksjeeiere.

innkallingsfrist enn loven oppstiller.²³ Denne enigheten må da kunne formaliseres i en aksjonæravtale.

Aksjonæravtaler er ofte et hensiktsmessig virkemiddel for å sikre samarbeid mellom aksjeeierne. Dette sikrer en best mulig utnyttelse av selskapets ressurser og fremmer dermed de interesser som selskapet skal ivareta. Ved tvil om en bestemmelse i aksjeloven eller allmennaksjeloven begrenser aksjeeiernes avtalefrihet, er dette et viktig hensyn å ta med i vurderingen. Hensynet tilsier at innskrenkninger i avtalefriheten krever en solid begrunnelse.²⁴

2.5 Forholdet mellom vedtekter og aksjonæravtale

Både vedtekter og aksjonæravtaler brukes til å regulere forhold som springer ut av selskapet. Det er imidlertid kun vedtektene som direkte regulerer selskapets rettsforhold. De har gjerne vært omtalt som selskapets grunnlov og er sammen med aksjeloven den primære rettskilde for å fastlegge aksjonærrettighetene. Aksjeloven oppstiller minimumskrav til hva vedtektene må inneholde for at et selskap skal være gyldig stiftet, jfr. asl. § 2-2, og i praksis stiftes mange selskaper med standardvedtekter som ikke inneholder mer enn det nødvendige.

Forutsatt at lovens minimumskrav er oppfylt, kan man for en rekke forhold velge om reguleringen skal skje i vedtekt eller i aksjonæravtale. Som et utgangspunkt bør vedtekter benyttes ved bestemmelser av mer grunnleggende og varig karakter. Utover dette blir det i stor grad et hensiktsmessighetsspørsmål hvilken reguleringsform som velges. Enkelte karakteristika ved de to reguleringsformene er det likevel verdt å merke seg.

Med mindre annet er avtalt er endringsprosedyren for aksjonæravtaler langt enklere enn for vedtekter. For å endre en avtale er det tilstrekkelig med et pennestrøk dersom partene er

²³ Giertsen i Nybrott og Odling s. 536.

²⁴ Giertsen i Nybrott og Odling s. 536.

enige. Vedtektsendring krever på sin side at generalforsamling avholdes med de praktiske konsekvenser dette medfører. Endring av vedtektene krever imidlertid som utgangspunkt kun to tredjedelers flertall, mens utgangspunktet for å endre en avtale er enstemmighet. Plikten til å registrere vedtektene i Foretaksregisteret er et annet viktig skille mellom reguleringsformene. Mens vedtekter må registreres og dermed blir offentlig tilgjengelige, er ikke slik registrering mulig for aksjonæravtaler, og de kan dermed hemmeligholdes. Avhengig av aksjeeiernes situasjon kan dette være både en fordel og en ulempe.

Som det skal redegjøres for senere i oppgaven er aksjonæravtalers stilling i forhold til andre rettssubjekter enn partene i stor grad uklar. Siden vedtektene er bindende for alle som involverer seg med selskapet, kan denne forskjellen være et avgjørende moment i valg av reguleringsform. Uoverensstemmelser mellom aksjonæravtalen og vedtektene kan også være kilde til konflikter.

2.5.1 Er grensene for vedtektsfriheten og avtalefriheten den samme?

Selv om man gjennom tolkning fastlegger hvilke av aksjelovens bestemmelser som er preseptoriske, og dermed også grensene for avtalefriheten, har man ikke med det fastlagt grensen for vedtektsfriheten. Vedtektsfriheten er ikke nødvendigvis sammenfallende med avtalefriheten. For eksempel kan en vedtektsfestet samtykkeklausul i et allmennaksjeselskap etter asal. § 4-16(2) annet pkt. kun gi grunnlag for å nekte eierskifte dersom "*saklig grunn*" foreligger. Dette er imidlertid ikke til hinder for at aksjeeierne i en avtale seg imellom gis en fri adgang til å stanse et eierskifte.²⁵

Som nevnt er avtale- og vedtektsfriheten heller ikke sammenfallende ved reglene om styrevalg etter asl./asal. § 6-3. Etter bestemmelsen står generalforsamlingen fritt i sitt valg av styre. Det kan dermed ikke inntas i vedtektene at bestemte personer skal velges inn i styret. Derimot vil det ikke være i konflikt med aksjelovens bestemmelse dersom aksjeeierne kommer til enighet om hvem som skal velges, og nedfeller dette i en

²⁵ Giertsen i Nybrott og Odling s. 537.

aksjonæravtale. Avtalefriheten strekker seg dermed også her lenger enn det vedtektsfriheten gjør.

Synspunktet at avtalefriheten generelt strekker seg lenger enn vedtektsfriheten, støttes av forarbeidene til aksjeloven av 1976.²⁶ Etter å ha slått fast at vedtektsbestemte omsetningsbegrensninger er begrenset til de lovbestemte reguleringer som faller under 76-lovens § 3-2 og § 3-3, og drøftet konsekvenser av avtalefrihet på området, konkluderer departementet med at avtalefriheten går lenger enn vedtektsfriheten:

”Aksjeeierne skal ha full frihet til å avtale andre regler om de bare ikke bruker vedtektsform.”

Forarbeidene til dagens aksjelover er tause om spørsmålet. Dette tyder på at skillet mellom avtalefriheten og vedtektsfriheten er tenkt videreført. Standpunktet støttes også av teorien,²⁷ som fastslår at avtalefriheten rekker lenger enn vedtektsfriheten.²⁸

2.5.2 Konflikt mellom aksjonæravtale og vedtektene

Mellom avtalepartene kan det tenkes at både vedtektene og en aksjonæravtale regulerer det samme forholdet, men med ulikt utfall. Det oppstår da en konflikt mellom reguleringsmåtene, og spørsmålet blir hvilken av de to som skal ha forrang.

2.5.2.1 Om begrepet motstrid

Selskapets vedtekter og en aksjonæravtale regulerer ikke rettsforholdene for de samme subjektene. Mens vedtektene både bestemmer situasjonen for selve selskapet, men også mellom selskapet og aksjeeierne, regulerer aksjonæravtalen kun forholdet mellom aksjonærene. Sistnevnte vil i utgangspunktet ikke ha noen virkning for selskapet. Det er

²⁶ Ot.prp.nr.19 (1974-75) s. 40-41.

²⁷ Hjort s. 67.

²⁸ Som også Lowzow&Reed s. 32 og s. 36.

derfor ikke helt presist å snakke om ”motstrid” mellom vedtektene og aksjonæravtalen. Følgen av at en aksjonæravtale gjennomføres mellom partene kan imidlertid bli at den får virkning for selskapet. Dermed kommer konflikten med vedtektene mer på spissen.

I aksjonæravtaler er det svært vanlig å innta en klausul som regulerer avtalens forhold til vedtektene i tilfelle motstrid.²⁹ Dette ble også gjort i ved sammenslåingsforsøket mellom Telia og Telenor. Her fant man det nødvendig å regulere forholdet mellom den svenske og norske stat i aksjonæravtalen på følgende måte:³⁰

”Dersom det oppstår motstrid mellom bestemmelsene i Avtalen og bestemmelsene i Vedtektene,(...), skal bestemmelsene i Avtalen ha forrang.”

For at en virksomhet skal kunne nyte godt av den ansvarsbegrensningen som følger av aksjeselskapsformen, må det aksepteres at selskapet organiseres slik loven krever, og at denne organiseringen er preseptorisk. Dette betyr eksempelvis at en avtale mellom samtlige eiere som pålegger styrets medlemmer forpliktelser i strid med lovens normalsystem, ikke kan vedtas å ”ha forrang” på den måte at styret er forpliktet til å legge den til grunn. Tilsvarende må gjelde for andre selskapsrettslige organer.

For partene i avtalen blir imidlertid situasjonen en annen da det i utgangspunktet kun er mellom partene at en aksjonæravtale kan ha virkning.

2.5.2.2 Rt. 1995 s. 46 – Nimbus-dommen

Avgjørelsen inntatt i Rt.1995 s. 46, den såkalte Nimbus-dommen, behandler konfliktspørsmålet og er således relevant for problemstillingen. Vedtektene i Kverneland AS bestemte at ingen aksjonær på generalforsamling kunne stemme for mer enn 10% av de stemmeberettigede aksjene i selskapet. Den eksisterende aksjeeieren, Nimbus AS inngikk likevel en aksjonæravtale med en tredjemann, Trygve Brudevold. Brudevold skulle kjøpe

²⁹ Stattin s. 103.

³⁰ Aksjonæravtalens pkt. 9.8 inntatt i Vedlegg 3 til St.prp. 58 (1998-99).

inntil 10% av aksjene i Kverneland for Nimbus sin regning, og deretter på generalforsamling avgi stemme i tråd med instruks fra Nimbus. Det oppstod dermed en konflikt mellom aksjonæravtalen og vedtektene i Kverneland.

Høyesterett delte seg 3-2. Førstvoterende behandlet, på vegne av flertallet, avtalens investeringsdel og stemmerettsdel hver for seg. Hun fastslo først at siden investeringsdelen av avtalen var gyldig, kunne ikke aksjonæravtalen som helhet være ugyldig. Om stemmerettsdelen av avtalen uttalte hun derimot at den:

”vanskelig kan sees som annet enn en rettsstridig omgåelse av stemmerettsbegrensningene i Kvernelands vedtekter”,

og subsumerte den derfor under *”i strid med lov eller ærbarhet”* i NL 5-1-2.

Stemmerettsdelen av aksjonæravtalen var dermed etter flertallets oppfatning ugyldig.

Forstvoterende tok dermed ikke konkret stilling til om vedtekter går foran aksjonæravtale ved direkte motstrid. I stedet ble det materielle spørsmålet i dommen avgjort på grunnlag av ugyldighet.

Flertallets votum kan leses som et argument for at aksjonæravtaler som ikke kan gjennomføres uten å komme i strid med vedtektene i det selskap aksjonæravtalens parter er eiere, er ugyldige, også mellom avtalepartene. Votumet kan videre tolkes som et generelt uttrykk for at vedtektene har forrang dersom de kommer i konflikt med en aksjonæravtale. Aksjonæravtalen ble imidlertid funnet kun delvis ugyldig. En mulig tolkning kan derfor være at aksjonæravtaler som pålegger en stemmegivning i strid med vedtektene dermed må bli ugyldig. Imidlertid vil en investeringsavtale som forfølger et rettsstridig formål ved at det strider mot selskapets vedtekter være gyldig mellom partene. Fra dette kan det slutes at man må gjøre en differensiering mellom ulike typetilfeller av aksjonæravtaler slik at ved motstrid med vedtektene vil noen grupper av avtaler være gyldige, mens andre vil være gyldige.

Det kan spørres om vedtektene etter dommen kun er gitt forrang hvor aksjonæravtalen representerer en rettsstridig omgåelse av vedtektene, eller om de også går foran i tilfelle der det oppstår en kollisjon selv om aksjonæravtalen ikke forfølger noe rettsstridig formål. Dommen gir ikke grunnlag for å besvare dette, men begge de to tolkningene vil ha som konsekvens at vedtektene gis forrang i konflikt med aksjonæravtale.

I forlengelsen av dette blir spørsmålet om alle aksjonæravtaler som strider mot vedtektene etter dommen skal regnes å forfølge et rettsstridig formål. Førstvoterendes uttalelser tyder på det.

Annenvoterende, som talsmann for mindretallet, valgte å se hele avtalen under ett. I stedet for å knytte drøftelsen til NL 5-1-2, fant han at hele avtalen som følge av omgåelsen av stemmerettsbegrensningene ”forfulgte et rettsstridig formål”, og var ugyldig av den grunn. I hvilket rettslig grunnlag annenvoterende forankret ”forfulgte et rettstridig formål”, er ikke eksplisitt uttalt i dommen. Andenæs mener imidlertid at ”forfulgte et rettsstridig formål” må ses som en henvisning til ulovfestet rett av samme innhold som NL 5-1-2.³¹ Dersom man legger denne forståelsen til grunn, var Høyesteretts to fraksjoner begge enige om at stemmerettsavtalen var ugyldig, og begge forankret i realiteten avgjørelsen i samme rettslige grunnlag.

Med fare for å spekulere i førstvoterendes votum kan det tenkes at aksjonæravtaler som har et aktverdig formål utover å omgå vedtektene, slik som investeringsdelen av avtalen hadde, ikke vil være ugyldige. På den annen side må avtaler som utelukkende er inngått for å omgå vedtektene etter førstvoterendes generelle uttalelse antas å bli kjent ugyldige. Mindretallet åpner ikke for en slik differensiering. Deres votum må tolkes slik at alle aksjonæravtaler som strider mot vedtektene blir ugyldige.

³¹ Andenæs s. 54.

Påstanden i saken var krav om restitusjon av prestasjonene etter aksjonæravtalen. En enstemmig Høyesterett (inkludert mindretallet som ville kjenne hele aksjonæravtalen ugyldig) nektet slik restitusjon fordi ytelsene allerede var prestert og det derfor ville vært

”svært urimelig når man tar i betraktning at det var Nimbus som både tok initiativet til avtalen og utformet opplegget”.

Siden Høyesteretts uttalelser om aksjonæravtalens ugyldighet ikke var nødvendige for å komme frem til at ytelsene ikke skulle restitueres og dermed ikke nødvendige for resultatet, er de uttalelser obiter dicta. I teorien er det enighet om at den rettskildemessige vekten av uttalelser obiter dicta er mindre enn uttalelser som er nødvendige for å begrunne domsresultatet. Uttalelsens mangel på betydning for resultatet svekker derfor den rettskildemessige vekten av dommen.

2.5.2.3 RG 1992 s. 982 – Agder Lagmannsrett

Mens aksjonæravtalen i Nimbus-dommen delvis ble kjent ugyldig på avtalerettslig grunnlag fordi den var i strid med NL 5-1-2, var situasjonen en litt annen i RG 1992 s. 982 – Agder Lagmannsrett. Aksjonæravtalen var her avtalerettslig gyldig. Problemet var at avtalen regulerte forkjøpsrett på en måte som var i strid med selskapets vedtekter.

Aksjene i et selskap var fordelt mellom tre familier. Selskapets vedtekter inneholdt en bestemmelse om forkjøpsrett til aksjer for selskapets aksjonærer generelt. Etter at selskapet var stiftet inngikk den ene familiens aksjeeiere en aksjonæravtale hvor de avtalte forkjøpsrett seg imellom. To aksjeeiere innenfor denne familien solgte så sine aksjer til en av familiene utenfor aksjonæravtalen, og styrets formann fordelte de solgte aksjene i tråd med vedtektenes fordelingsnøkkel. Siden fordelingen ville blitt en annen etter aksjonæravtalen, innebar fordeling etter vedtektene et brudd på aksjonæravtalen. En av partene i aksjonæravtalen saksøkte de to selgerne, og hevdet salget var i strid med aksjonæravtalens bestemmelser. Søksmålet førte ikke frem.

Lagmannsretten fastslo først at:

”det er lite tvilsomt at en aksjonæravtale må settes til side i den utstrekning den strider mot selskapenes vedtekter”.

Denne uttalelsen er ikke særlig omdiskutert. Hvor samtlige aksjeeiere er parter i aksjonæravtalen som strider mot vedtektene, kan imidlertid situasjonen bli en annen.³²

Videre uttalte retten at en aksjonæravtale i strid med vedtektene ikke er bindende verken for selskapene eller aksjonærene som ikke er parter i den.

”Som utgangspunkt antar lagmannsretten at en slik aksjonæravtale heller ikke kan være gyldig mellom avtalepartene”.

Retten begrunnet uttalelsene i vedtektenes karakter, nærmere bestemt med at siden vedtektene er alminnelige regler som gjelder for alle aksjonærene kan de ikke tilsidesettes gjennom en aksjonæravtale vedtatt av et begrenset antall aksjonærer.

Disse uttalelsene var alle nødvendige for å begrunne det konkrete resultatet i saken. Retten nøyde seg imidlertid ikke med bare å ta stilling til det konkrete saksforholdet, men uttalte også mer generelt:

”(...) selskapsvedtekter – i den utstrekning de er vedtatt på lovbestemt måte – representerer en rettskilde av en overordnet karakter og går foran aksjonæravtaler i tilfelle av konflikt”.

Rettens uttalelse om at vedtektene er overordnet en aksjonæravtale innebærer at avtalens innhold til enhver tid vil kunne påvirkes ved en endring av selskapets vedtekter.

Lagmannsrettens generelle uttalelse om at vedtekter har forrang ved kollisjon med aksjonæravtale var ikke nødvendig for å begrunne resultatet i dommen. Selv om den er et

³² Se kapitel 2.5.4.

obiter dictum og således har mindre rettskildemessig vekt enn et ratio decidendi ville hatt, er uttalelsen likevel interessant.

Det er videre lagmannsretten og ikke Høyesterett, som har avsagt avgjørelsen. Også dette svekker uttalelsens rettskildemessige vekt. Vekten kan imidlertid ikke bedømmes isolert, men må holdes opp mot andre rettskildefaktorer. Man må derfor granske også andre relevante rettskilder som belyser spørsmålet om konflikt mellom aksjonæravtale og vedtekter.

Dommen ble avsagt under aksjeloven av 1976. Denne fastslår i § 3-2 at det kan inntas klausuler om omsetningsbegrensninger i vedtektene, men at disse begrensningene ikke må gå utover det lovens §§ 3-3 og 3-4 tillater. Det kan tenkes at en slike omsetningsbegrensning kun er regulert i aksjonæravtale. Det vil da ikke nødvendigvis ikke oppstå noen motstrid mellom vedtekt og aksjonæravtale. I forarbeidene³³ til loven ble det om forholdet mellom vedtektsfestet og avtalefestet løsningsrett uttalt:

”Som påpekt regulerer forslaget bare spørsmålet om hva som kan stå i vedtektene: Aksjeeierne skal ha full frihet til å avtale andre regler om de bare ikke bruker vedtektsform.”

Dette åpner som tidligere omtalt for at forhold som ikke kan reguleres i vedtektene i stedet reguleres i aksjonæravtale. I forarbeidene til 76-loven er det imidlertid ingen dekning for å gi aksjonæravtaler den begrensningen lagmannsretten gjør. Spørsmålet blir imidlertid om forarbeidene til dagens lov gir dekning for lagmannsrettens uttalelse.

I den første utredningen til dagens aksjelov³⁴ ble det tatt til orde for å endre omsetningsbegrensningene fordi det førte til at reguleringer som hørte hjemme i vedtektene i stedet ble regulerte gjennom aksjonæravtaler:

³³ Ot.prp.nr.19 (1974-75) s. 40-41.

³⁴ NOU 1992:29 s. 95.

”Aksjelovgruppen mener under en viss tvil at begrensningene i § 3-2 for vedtektsbestemte omsetningsbegrensninger, bør endres. Da begrensningene i § 3-2 bare retter seg mot vedtektsbestemmelser, innebærer dette ofte at omsetningsbegrensningene i stedet flyttes til en aksjonæravtale. (...) Det er etter gruppens syn uheldig at aksjeeierne blir tvunget til å foreta en regulering av aksjenes omsettelighet i aksjonæravtale på grunn av forbudet i § 3-2.”

Dette forslaget ble imidlertid ikke fulgt opp i den senere utredningen. Heller ikke forarbeidene til dagens aksjelover gir dermed dekning for lagmannsrettens uttalelse om at aksjonæravtaler ved konflikt må stå tilbake for vedtekter.

Justisdepartementets lovavdeling³⁵ ser ut til å innta samme standpunkt som lagmannsretten la til grunn. I en ubegrunnet uttalelse fra 1985 heter det:

”Etter lovavdelingens mening kan vedtektsbestemmelse om forkjøpsrett og lignende ikke kombineres med avtale som inneholder avvik fra de ufravikelige bestemmelsene i § 3-3.”

Selv om lovavdelingens tolkningsuttalelser kun har rådgivende virkning, får de ofte stor betydning ved sin autoritetsvirkning overfor selskapene og den selskapspraksis de kan gi grunnlag for.³⁶ Til tross for at uttalelsen her ikke står så sterkt alene, bidrar den til å styrke vekten av lagmannsrettens dom. Ut fra den senere rettsutvikling er det ikke grunnlag for å tro at departementets oppfatning skulle ha endret seg.

Begrensningene lagmannsretten gir aksjonæravtaler er ikke drøftet i forarbeidene til Asl-76 § 3-2. Dersom lagmannsrettens rettsoppfatning legges til grunn vil følgen være at en rekke av de aksjonæravtaler som er benyttet i norske selskaper vil være ugyldige fordi de er i strid med selskapenes vedtekter. At rettsvirkningene av aksjonæravtaler skal begrenses så radikalt uten å ha støtte i forarbeidene må ha formodningen mot seg.

³⁵ Lovavdelingens uttalelse 2925/85, gjengitt i Matheson og Woxholth, Lovavdelingens uttalelser (1976-1988) s. 193.

³⁶ Andenæs s. 8.

Rekkevidden av aksjonæravtaler som bindende forpliktelse mellom partene vil videre bli sterkt redusert dersom lagmannsrettens lovforståelse legges til grunn. Eksempelvis dersom en aksjonæravtale fastsetter hvordan partene skal stemme på generalforsamling, og noen av partene bryter avtalen før de endrer vedtektene slik at disse kommer i strid med avtalen. Det må være klart at vedtektene da ikke kan sette tilside aksjonæravtalens bestemmelser, og at misligholdende avtaleparter kan utsettes for misligholdssanksjoner.

Om man i tråd med lagmannsrettens dom gjennomgående ser vedtektene som overordnet aksjonæravtalene, og betrakter aksjonæravtaler som strider mot vedtektene som ugyldige, vil det ha uheldige konsekvenser. Eksempelvis dersom aksjeeiere inngår en avtale om stemmegivningen på generalforsamlingen, for deretter å bryte avtalen og endre vedtektene slik at disse kommer i strid med avtalen. Følgen av lagmannsrettens uttalelse ville være at aksjonæravtalen må settes tilside, en følge som sterkt svekker forutberegnligheten.

Det er mot dette bakteppet man må se at nyere norsk teori³⁷ tar til orde for at dersom vedtekter og aksjonæravtaler ikke harmonerer, må avtalen gå foran i det innbyrdes forholdet mellom partene.

Heller ikke i dansk og svensk teori ser det ut til at det kan hentes støtte for den argumentasjon lagmannsretten presenterer. Werlauff og Nørgaard sier eksplisitt at ved motstrid mellom vedtekt og aksjonæravtale i dansk rett, må i det innbyrdes forhold mellom aksjeeiere avtalen gis forrang.³⁸ Dette begrunner de danske teoretikerne med at den bindingen som aksjonæravtalen representerer ofte ikke ønskes gjengitt i vedtektene, og at motstriden dermed er tilsiktet. Løsningen etter svensk rett ser ut til å være den samme.³⁹

At det i Norden har vært en tradisjon for å samarbeide over landegrensene om aksjelovgivning, trekker som tidligere nevnt i retning av at nordiske teoretikeres

³⁷ Andersen s. 2.

³⁸ Werlauff og Nørgaard 1995 s. 89.

³⁹ Sandström s. 294.

synspunkter er relevante også for norsk retts vedkommende. Vekten av disse argumentene må likevel være begrenset.

Sammenfatningsvis taler de sterke reelle hensynene behandlet ovenfor, for at obiter-uttalelsen om at vedtektene generelt og ubetinget skal gis forrang, ikke kan opprettholdes. Ved konflikt mellom vedtekter og aksjonæravtale kan dermed avtalen få forrang mellom partene.

Lowzow&Reed⁴⁰ åpner imidlertid for at lagmannsrettsdommen kan tolkes på en alternativ måte enn det som ble lagt til grunn over. De mener at i tilfelle motstrid mellom vedtektene og aksjonæravtalen trenger ikke dommen forstås som om den ubetinget fastslår at vedtektene skal ha forrang. I stedet kan avgjørelsen tolkes slik at vedtektene må være et sterkt tolkningsmoment ved forståelsen av aksjonæravtalen. Dette må særlig gjelde der vedtektene med det kolliderende innhold i tid er vedtatt etter aksjonæravtalen, og partenes opptreden eller intensjon for øvrig ikke ellers trekker i retning av at aksjonæravtalen skal gjelde ved siden av vedtektene. Dersom denne forståelsen av dommen legges til grunn, kan dommens resultat opprettholdes uten at den bryter fullstendig med andre rettskildefaktorer om spørsmålet.

2.5.3 Ugyldig vedtektsbestemmelse – gyldig aksjonæravtale?

Det kan tenkes at et forhold er regulert i vedtektene til tross for at det ikke er adgang til å regulere det aktuelle forholdet her. Dersom det er anledning til å regulere det samme forholdet i aksjonæravtale oppstår spørsmålet om den ugyldige vedtektsbestemmelsen i stedet kan gjelde som gyldig aksjonæravtale.

Aksjelovene og deres forarbeider omtaler ikke problemstillingen. Videre finnes det ikke Høyesterettspraksis om spørsmålet. Problemstillingen er imidlertid behandlet i Oslo byretts avgjørelse inntatt i RG 1989 s. 373. I et aksjeselskaps vedtekter var det inntatt en

⁴⁰ Lowzow&Reed s. 41.

bestemmelse om at dersom en aksjeeier sluttet i selskapet, skulle han tilby sine aksjer til de øvrige personlige aksjeeierne i selskapet. En av selskapets stiftere (A) sluttet i selskapet, og selskapet krevde da at han skulle selge sine aksjer i tråd med vedtektsbestemmelsen. A hevdet at vedtektsbestemmelsen var i strid med aksjelovens bestemmelser og dermed ugyldig, men fikk ikke medhold. Retten fant at forholdet som var regulert i vedtektene i stedet gyldig kunne vært inntatt i en aksjonæravtale.

”Retten finner imidlertid ikke grunn til å gå nærmere inn på gyldigheten av vedtektene i relasjon til aksjelovens regler idet retten er kommet til at det i alle fall foreligger en privatrettslig avtale mellom der person er som deltok i stiftelsen og med det innhold som vedtektene viser. Saksøkeren har selv frivillig og med åpne øyne vært med på en avtale med innhold som vedtektenes(...)”⁴¹

Avgjørelsen er avsagt under aksjeloven av 1976. Løsningen på spørsmålet skulle likevel være den samme etter dagens aksjelovgivning. Det må imidlertid bemerkes at dommen er en byrettsdom. I tråd med det som er skrevet i kapitlet om rettskilder⁴², har slike avgjørelser ikke særlig stor rettskildemessig vekt. At det både for aksjeeiere og tredjemenn er vanskeligere å forutberegne sin situasjon etter en aksjonæravtale enn etter vedtektene taler også mot å legge dommens resultat til grunn.

Dommen gir likevel uttrykk for et fornuftig resultat og er illustrerende for hvordan problemet kan løses. Rimelighetshensyn tilsier videre at en aksjeeier som med åpne øyne har medvirket til å avtale ugyldige vedtektsbestemmelser ikke senere bør kunne fri seg fra disse ved senere å anføre ugyldighet. Den vilje til rettslig binding som er vist ved vedtakelsen av vedtektene bør derfor være tilstrekkelig til avtalerettslig binding. Resultatet støttes også av norsk teori.⁴³

⁴¹ Se RG 1989 s. 373 på s. 378.

⁴² Se kap. 1.4.

⁴³ Andenæs s. 53.

Det må imidlertid trekkes en tydelig grense mot tilfeller hvor aksjeeieren ikke selv har tatt til orde for den reguleringen som er inntatt i de ugyldige vedtektene, eksempelvis fordi han har blitt aksjeeier etter at de ble vedtatt. Her kan ikke løsningen være like klar.

Det vil i så fall vil det være vanskelig å fastslå den nødvendige vilje til avtalemessig binding som dommen i RG 1989 s. 373 bygger på. I slike tilfeller kunne en hensiktsmessig sonndring gjøres etter hvor lang tid aksjeeieren har kjent til innholdet av vedtektene. Om han har kjent dem i lang tid taler mye for at aksjeeieren har godtatt vedtektene og således stilltiende kan være avtalerettslig bundet. Dersom aksjeeieren kun har kjent innholdet av vedtektene i kort tid, må det være vanskelige å etablere noen slik binding.

2.5.4 Kan en aksjonæravtale mellom samtlige aksjeeiere gjelde som vedtekt?

En aksjonæravtale har i utgangspunktet kun kontraktsrettslige virkninger og er dermed kun bindende for avtalepartene. Selskapet som rettssubjekt er, i motsetning til om forholdet var regulert i vedtektene, ikke direkte bundet av det som står i avtalen. Et problem oppstår dersom et forhold som krever vedtektsregulering kun er regulert gjennom aksjonæravtale. Spørsmålet blir om en slik aksjonæravtale kan gjelde som vedtekt. Giertsen⁴⁴ formulerer det prinsipielle problemet slik: Kan samtlige aksjeeieres samtykke til et særlig flertallskrav for styrevedtak erstatte et formelt vedtektsgrunnlag?

Som konkret eksempel kan det vises til Telia/Telenor-saken. Utgangspunktet både etter norsk og svensk rett er at styrevedtak treffes med simpelt flertall, jfr. asl. § 6-25 første ledd. Den svenske og norske stat hadde i kraft av å være aksjeeiere inngått en aksjonæravtale som fastsatte at styrevedtak måtte treffes med kvalifisert flertall. Etter aksjeloven er det full adgang til å skjerpe flertallskravet i forhold til lovens utgangspunkt, men dette må skje i vedtekts form, jfr. asl. § 6-25 annet ledd. Anvendt på vårt tilfelle blir dermed spørsmålet om en aksjonæravtale tilfredsstillende lovens krav om at skjerpelsen av flertallskravet skal skje gjennom ”vedtekt”.

⁴⁴ Giertsen i Nybrott og Odling s. 541.

Utgangspunktet må være temmelig klart. Aksjonæravtaler i sin alminnelighet kan ikke erstatte kravet til vedtekt. Det ville innebære at en avtale mellom et fåtall aksjonærer trådte i stedet for en vedtektsbestemmelse som etter loven krever 2/3 flertall både av den representerte aksjekapital og av de avgitte stemmer på generalforsamling, jfr. asl. § 5-18 første ledd. Å åpne for generell substitueringsadgang mellom de to reguleringsformene ville således underminere hele kravet om vedtektsregulering.

Problemstillingen blir imidlertid noe endret dersom aksjonæravtalen inngås ikke bare mellom enkelte, men mellom samtlige aksjeeiere i selskapet. Situasjonen er da at aksjonæravtalen har det nødvendige flertall som etter loven kreves for vedtektsendring, og hensynet til mindretallsaksjonærene faller bort.

Spørsmålet blir da om en aksjonæravtale mellom samtlige aksjeeiere får virkning som vedtekt? I det konkrete tilfellet; om asl. § 6-25 annet ledds krav om at fravikelse av lovens stemmereglene må fastsettes *"i vedtektene"*, i stedet kan skje gjennom en aksjonæravtale mellom samtlige aksjeeiere.

Alminnelig språklig forståelse tyder på at *"vedtekt"* er noe annet enn en aksjonæravtale. Også en kontekstuell tolkning, hvor man ser på hvordan *"vedtekt"* er brukt andre steder i aksjeloven taler for at vedtekt og aksjonæravtaler ikke er substituerbare begreper. Spørsmålet blir om aksjonæravtale i vår sammenheng kan erstatte lovens krav om *"vedtekt"*.

Høyesterett har ikke tatt stilling til spørsmålet. Problemstillingen kan imidlertid ses som et spesialtilfelle av det mer generelle problem; hvilken kompetanse har samtlige aksjeeiere når disse er enige? Problemet oppstår i relasjon til hvilke regler som kan fravikes med samtlige eieres samtykke, og aktualiseres ved aksjonæravtaler med samtlige aksjeeiere som parter. Sistnevnte problemstilling ble belyst i Agder Lagmannsretts som inntatt i RG 1998 s. 101.

Det sentrale realitetsspørsmålet var her om en disposisjon vedrørende en rettet emisjon var i overensstemmelse med en aksjonæravtale. Lagmannsretten uttalte i dommens ratio decidendi at:

”en aksjonæravtale der samtlige aksjonærer er parter vil være bindende for selskapets virksomhet med mindre selskapsrettslige interesser er til hinder for at avtalen gjennomføres, for eksempel dersom selskapskreditorenes stilling krenkes. (...) dersom disposisjonene er i samsvar med en avtale alle aksjonærer var enige om, foreligger ingen overtredelse av lovens §8-14 første ledd (1976-loven, nå asl. § 6-28 første ledd. Min anmerk.) som forbyr disposisjoner som gir visse aksjeeiere eller tredjemenn urimelige fordeler på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning.”⁴⁵

Overført til vår problemstilling kan dommen tas til inntekt for at en aksjonæravtale mellom samtlige aksjonærer kan erstatte lovens krav til vedtektsregulering.

Hensynet til aksjeeierne som gir sitt samtykke er ikke til hinder for at en slik fravikelse kan skje i avtale i stedet for i vedtektene. Disse aksjeeierne har selv de beste muligheter for å forutberegne sin egen situasjon og dermed innta et veloverveid standpunkt med tanke på om de bør inngå den aktuelle avtalen eller ikke.

Lovens krav om vedtektsgrunnlag for å fravike hovedregelen om simpelt flertall er imidlertid ikke bare oppstilt for å ivareta hensynet til de som er eiere av aksjer på tidspunktet da samtykket gis. Ved at loven krever vedtektsregulering ivaretas også hensynet til fremtidige aksjeeiere, samt kreditorer og selskapets medkontrahtenter. Å erstatte vedtektskravet med regulering i aksjonæravtale vil svekke disse gruppene av tredjemenns mulighet til å forutberegne sin egen posisjon. De kan ikke da nøye seg med å undersøke de registrerte vedtektene, men må også kontrollere om det finnes aksjonæravtaler og eventuelt forsøke å avdekke hvilket innhold disse måtte ha. Siden det ikke er mulig å registrere aksjonæravtaler i et sentralt register og en lang rekke

⁴⁵ RG 1998 s. 101 på s. 108.

aksjonæravtaler bevisst holdes hemmelig for dem som ikke er parter, er det stor mulighet for at en slik undersøkelse vil være negativ selv om aksjonæravtaler finnes.

Dersom en avtale plutselig dukker opp vil det øke sjansene for en tvist mellom tredjemenn og selskapet i ettertid. Å tillate at aksjonæravtale mellom samtlige eiere erstatter kravet til vedtekter kan dermed svekke hensynet til prosessøkonomi.

Giertsen sier seg enig i at aksjonæravtale mellom samtlige eiere kan oppfylle kravet til vedtekt, men tar likevel til orde for å moderere uttalelsen i dommen noe. Dersom alle aksjeeierne ved sitt samtykke fastsetter flertallskrav for styrevedtak vil dette samtykket få virkning som vedtekt. Han mener imidlertid at rekkevidden av samtykket må begrenses i tre retninger.⁴⁶ For det første må en slik begrensning skje ved at eierne presist må angi hvilke saker det særskilte flertallskravet skal gjelde for. Videre må virkningen av samtykket begrenses i tid. For det tredje mener Giertsen at samtykket ikke kan få virkning overfor aktsomt uvitende tredjepersoner. Alle de tre begrensningene må antas å være begrunnet i hensynet til overskuelighet og forutberegnlighet. Ved å oppstille de nevnte kravene vil det være enklere både for aksjeeierne og tredjemenn å forutberegne sin rettslige stilling. Med de tre begrensningene vil Giertsens løsning innebære at styret forpliktes overfor aksjeeierne på samme måte som om en vedtekt forelå.

Dersom det etter Giertsens synspunkt oppstår tvil om en aksjonæravtale kan erstatte en vedtektsbestemmelse, vil man måtte basere løsningen av spørsmålet på reelle hensyn. I tillegg til å vurdere om avtalen krenker andre selskapsinteresser enn aksjeeiernes, vil det være naturlig å legge vekt på om alle styremedlemmene kjenner til avtalen, om flere styremedlemmer har vært med på å utforme den, om styremedlemmene vet at den er inngått mellom eiere som samlet har 100% av aksjene, og om styremedlemmene vet at avtalen gir uttrykk for selskapssamarbeidet.

⁴⁶ Giertsen i Nybrott og Odling s. 542.

2.6 Virkningene for partene av misligholdt aksjonæravtale

Med mislighold menes et avvik fra riktig oppfyllelse av en kontrakt, som skyldes kreditor eller forhold han er ansvarlig for.⁴⁷ Mislighold av aksjonæravtale vil foreligge når en av avtalepartene handler i strid med, eller unnlater å handle i samsvar med avtalens bestemmelser. Ved mislighold av aksjonæravtaler oppstår det spørsmål om hvilke sanksjonsmuligheter som står til rådighet for den rammede part og hvilke virkninger kontraktsbruddet får mellom partene. Det er hensiktsmessig å sondre mellom misligholdsbeføyelser etter alminnelig kontraktsrett og selskapsrettslige sanksjoner. Mens sanksjoner etter alminnelig kontraktsrett behandles umiddelbart nedenfor, utskytes drøftelsen av selskapsrettslige sanksjoner til oppgavens del 3.

2.6.1 Sanksjoner etter alminnelig kontraktsrettslige prinsipper

I likhet med enhver annen avtale etablerer også aksjonæravtaler kontraktsrettslige forpliktelser mellom partene i avtalen. Den alminnelige kontraktsretts regulering av mislighold gjelder derfor også for aksjonæravtaler, og følgelig gjelder de alminnelige misligholdsbeføyelser.

Misligholdsbeføyelser forutsetter at mislighold av aksjonæravtalen konstateres. Dette kan stadfestes gjennom dom. Om et kontraktsbrudd først har skjedd, kan imidlertid samarbeidsklimaet som er en forutsetning for aksjonæravtalen være forsuret, og verdien av en dom på fastholdelse av avtalen dermed være kraftig redusert. En mulighet for å sikre gjennomføring av avtalen er fullbyrdsdom på at misligholderen plikter å opptre i tråd med avtalen.⁴⁸ Andenæs⁴⁹ mener imidlertid at man av praktiske og prinsipielle grunner bør være forsiktig med å anerkjenne en alminnelig rett for den krenkede part til å få fullbyrdsdom.

⁴⁷ Hagstrøm s. 323.

⁴⁸ Som i uttrykt dom avsagt i Oslo byrett 12. februar 1976.

⁴⁹ Andenæs s. 55.

2.6.1.1 Erstatning

Dersom oppfyllelse etter aksjonæravtalen ikke er mulig å gjennomføre, kan erstatning være et alternativ. Pliktene som utspringer av en aksjonæravtale er typisk individuelt bestemte, og dermed specie-forpliktelser. Ansvarsgrunnlaget for å konstatere erstatning er derfor culpa.⁵⁰

I tillegg til å fastslå ansvarsgrunnlag, må det også foreligge et økonomisk tap og være årsakssammenheng mellom tapet og misligholdet. Siden pliktene etter en aksjonæravtale ikke alltid vil være mulig å måle økonomisk, vil heller ikke vilkåret om økonomisk tap bestandig være oppfylt. Dette gjelder eksempelvis hvor det bestemmes investeringer eller transaksjoner i strid med aksjonæravtalen. I slike tilfelle eller hvor avtaleforpliktelsene er av ”ikke-økonomisk” karakter kan det derfor være mer formålstjenlig å avtalefeste sanksjoner som ikke fremgår av alminnelige avtalerettslige regler, eksempelvis tvangsmulkt.

2.6.1.2 Oppsigelse og heving

Dersom misligholdet av aksjonæravtalen er av grovere art, åpner det i henhold til den alminnelige kontraktsretten for ytterligere misligholdssanksjoner, som oppsigelse eller heving av avtalen. For begge alternativene kreves det at misligholdet er vesentlig. Denne vesentlighetsvurderingen må skje individuelt, og vil derfor ikke bli nærmere drøftet her.

Ved oppsigelse blir spørsmålet først og fremst om det er adgang til å si opp en aksjonæravtale. Dersom adgangen til oppsigelse er regulert i avtalen er saken grei; avtalens regulering må da legges til grunn. Tvilen oppstår hvor det ikke er inngått noen slik avtale. Andenæs mener at det ikke eksisterer noen generell oppsigelsesadgang for

⁵⁰ Hagstrøm s. 504.

aksjonæravtaler.⁵¹ Spørsmålet er imidlertid om det alminnelige obligasjonsrettslige prinsipp om oppsigelse som følger av endrede forhold kommer til anvendelse også på aksjonæravtaler.

Prinsipielt er det ikke noe som skiller aksjonæravtaler fra andre former for avtaler. Det skulle derfor ikke være noen grunn til at reglene om bristende forutsetninger ikke får anvendelse også på aksjonæravtaler. Dette standpunktet støttes også av Andenæs.⁵² Situasjonen blir dermed at aksjonæravtaler ikke kan sies opp uten videre, men at dersom endrede forhold innebærer vesenlige problemer med oppfyllelsen kan oppsigelse likevel være aktuelt.

Også heving av aksjonæravtalen betinger i tråd med alminnelige obligasjonsrettslige prinsipper et vesentlig mislighold dersom ikke annet er avtalt.⁵³ Dersom den krenkede parten hever avtalen kan han opptre ubundet av avtalen i den relasjon den regulerer, det være seg stemmegivning eller annet.

Siden følgen av den krenkedes heving er at avtalen bortfaller også for den som misligholder, faller man tilbake på rettsstillingen etter alminnelig selskapsrett. Alle avtalens parter vil da kunne opptre som om avtalen ikke eksisterte. For en avtalepart som rammes av mislighold og som er bedre stilt gjennom aksjonæravtalen enn han ville vært etter de alminnelige reglene, vil det derfor være et dårlig alternativ å kreve heving. Ved å gå fra avtalen vil han da miste den beskyttelse avtalen var ment å sikre.

Telia/Telenor-saken kan illustrere situasjonen. Til tross for en eierandel på kun 40% hadde den norske stat etter aksjonæravtalen rett til å avgi 50% av stemmene.⁵⁴ En heving av aksjonæravtalen ville her ført til at regjeringene var aksjeeiere som før, men at avtalen var

⁵¹ Andenæs s. 54 med videre henvisning til Rt. 1952 s. 658, Rt. 1956 s. 469 og Rt. 1961 s. 699.

⁵² Andenæs s. 54.

⁵³ Hagstrøm s. 410.

⁵⁴ Aksjonæravtalens pkt 4.1 b.

uten virkning mellom dem. Man ville dermed falt tilbake på alminnelige selskapsrettslige regler, og den norske stat ville kun fått avgi stemme for 40%. Fra norsk side ville det dermed vært uklokt å besvare et eventuelt svensk brudd på avtalen med å erklære heving.

2.6.2 Kan det gis fullbyrdelsesdom mot avtalens misligholdende parter?

Hvor det ikke er mulig å nå frem med et anfektelsessøksmål mot generalforsamlingens beslutning oppstår spørsmålet om aksjonæravtalens krenkede part i stedet kan kreve at den misligholdende part skal opptr i overensstemmelse med avtalen.

Problemstillingen ble drøftet i en dom fra Oslo byrett i 1976⁵⁵. Her fant retten at den både kunne pålegge de misligholdende aksjeeierne å innkalle til generalforsamling, og tilplikte dem å stemme i tråd med aksjonæravtalen.

Som begrunnelse for resultatet ser det ut til at retten la vekt på to hensyn. For det første at man i kraft av tvangsmulkt hadde et tvangsmiddel til disposisjon for eventuelt å gjennomtvinge en fullbyrdelsesdom. For det andre hadde den aktuelle aksjonæravtalen samtlige av selskapets aksjonærer som parter, slik at det ikke måtte tas hensyn til eventuelle utenforstående aksjeeiere.

Andenæs virker med henvisning til byrettsdommen å ta til orde for at det kan avsies fullbyrdelsesdom i enkelte tilfelle, men at man av både praktiske og prinsipielle hensyn ikke bør gi den krenkede avtalepart en alminnelig rett til slik dom. En mulig årsak til Andenæs' begrensning kan være at fri anledning til fullbyrdelsesdom i mange tilfelle ville gjøre det vanskelig å fastslå hva eksempelvis generalforsamlingens beslutning ville blitt om aksjonæravtalen ikke var misligholdt. Av denne grunn mener Lowzow&Reed at adgangen til fullbyrdelsesdom bør begrenses til færre tilfelle enn det Andenæs åpner for, og til bare

⁵⁵ Uttrykt dom fra Oslo byrett av 12. februar 1976.

hvor det klart kan fastslås hva generalforsamlingsbeslutningen ville vært dersom aksjonæravtalen ikke var blitt misligholdt.⁵⁶

Lowzow&Reed åpner imidlertid for fullbyrdelsessøksmål også hvor ikke alle aksjeeierne er parter i aksjonæravtalen. Uten å fastsett noen andel reserverer de likevel adgangen til slikt søksmål for tilfelle der de fleste av eierne er part i avtalen. For de resterende tilfellene må de krenkede partene i aksjonæravtalen nøye seg med å anlegge fastsettelsessøksmål.

2.6.3 Mulighet for å stanse stemmegivning i strid med aksjonæravtalen på generalforsamlingen

Det kan oppstå en situasjon hvor en part i en stemmerettsavtale gir uttrykk for at han vil stemme i strid med avtalen ved en fremtidig generalforsamling. For at de andre avtalepartene skal kunne forhindre at dette skjer, kan de gå til søksmål. Tvistemålsloven⁵⁷ åpner for to typer søksmål, fastsettelsessøksmål eller fullbyrdelsessøksmål.

2.6.3.1 Fastsettelsessøksmål

Tvml § 54 hjemler fastsettelsessøksmål. De avtalepartene som mener en annen avtalepart vil krenke aksjonæravtalen på en kommende generalforsamling, kan anlegge søksmål etter denne bestemmelsen. Det kreves imidlertid rettslig interesse, et krav som i utgangspunktet ikke er oppfylt for fremtidige og hypotetiske rettsforhold. Rettspraksis har likevel tillatt slike søksmål under forutsetning av at det er en viss sannsynligheten for at det hypotetiske elementet inntreffer.⁵⁸ Anvendt på vårt rettsområde må dette innebære at sannsynligheten for at en part i aksjonæravtale på generalforsamling skal stemme i strid med avtalen må være av en viss størrelse.⁵⁹

⁵⁶ Lowzow & Reed s. 56.

⁵⁷ Lov av 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven – tvml.).

⁵⁸ Rt. 1988 s. 724 og Rt. 1989 s. 508.

⁵⁹ Lowzow & Reed s. 56.

En fastsettelsesdom gir imidlertid ikke tvangsgrunnlag, jfr. tvangsl.⁶⁰ §§ 4-1 og 13-1, og kan derfor vise seg utilstrekkelig for den som krenkes av avtalebruddet. For å ha tvangsgrunnlag trengs fullbyrdsdom.

2.6.3.2 Fullbyrdsdom

En fullbyrdsdom vil kunne angi at en part i aksjonæravtale, plikter å stemme i overensstemmelse med avtalen på generalforsamling.

Tvml. § 53 krever at kravet det kreves fullbyrdsdom for må være forfalt. Slik dom er dermed i utgangspunktet utelukket dersom generalforsamling ikke er avholdt.

Stemmemforpliktelsen vil da ikke være misligholdt og kravet ikke forfalt. § 53 nr.1 åpner imidlertid for fullbyrdsessøksmål også for uforfalte krav. Betingelsen er at det er ”*særlig grund*” til å tro at saksøkte vil misligholde sin forpliktelse. ”*Særlig*” indikerer et snevert unntak fra hovedregelen om at kravet må være forfalt. Lowzow&Reed⁶¹ antar derfor at bestemmelsen først kan komme til anvendelse når avtalepartene har tilkjennegitt at han akter å bryte avtalen.

I dansk teori er det hevdet at generalforsamlingen er forpliktet til å ta hensyn til en fullbyrdsdom som er forelagt generalforsamlingen før denne avholdes.⁶²

Lowzow&Reed mener dette ikke kan være rettstilstanden i Norge. De mener at dersom det ikke foreligger noen ubetinget rettslig plikt for generalforsamlingen til å hensynta dommen, kan generalforsamlingsvedtaket vanskelig kjennes ugyldig dersom generalforsamlingen legger dommen til grunn.

⁶⁰ Lov av 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring (tvangsfullbyrdsloven – tvangsl.).

⁶¹ Lowzow & Reed s. 56.

⁶² Gomard, Aktieselskabsret s. 262 og Werlauff og Nørgaard 1987 s. 331.

Hvilken praktisk nytte en aksjonæravtalepart vil ha av å kreve fullbyrdelsesdom er imidlertid en annen sak. Det går gjerne lang tid fra stevning tas ut til rettskraftig dom avsies. I mellomtiden kan generalforsamling avholdes slik at kravet er uaktuelt når dommen er rettskraftig. Krav om midlertidig forføyning, jfr. tvangsl. kapittel 15, vil derfor være et mer relevant alternativ. En slik midlertidig forføyning må i tilfelle gå ut på at status quo skal opprettholdes i selskapet.

2.7 Oppsummering

Drøftelsene i oppgaven har vist at både de generelle avtalerettslige reglene, men ikke minst aksjelovens bestemmelser setter store begrensninger i hvilke forhold som kan reguleres i en aksjonæravtale. Dette gjelder særlig hvor kun deler av aksjonærkretsen er part i avtalen slik at også hensynet til selskapets øvrige aksjeeiere må ivaretas.

Videre har fremstillingen vist at spenningen mellom aksjonæravtaler og selskapets vedtekter reiser en rekke til dels kompliserte problemstillinger. Det tradisjonelle synspunktet var at vedtektene alltid skal gis forrang ved kollisjon mellom de to reguleringsformene. En ny tendens virker imidlertid å være at aksjonæravtaler i større grad hevdes å gis forrang i denne konflikten. Spesielt Agder Lagmannsretts uttalelse i RG 1992 s. 982 - Agder om vedtekter som en overordnet rettskilde i konflikt med aksjonæravtale synes å ha liten tilslutning i nyere teori.

Gjennomgangen viser videre at dersom en aksjonæravtale misligholdes har den krenkede part har svært begrenset nytte av de generelle misligholdsbeføyelser. Mens heving på grunn av avtalens bortfall i stor grad er et uhensiktsmessig virkemiddel, er det praktiske problemer som gjør erstatning lite egnet. At det i tillegg er snever adgang til å få domstolenes hjelp til å gjennomtvinge avtalen forsterker inntrykket av misligholdsbeføysenes utilstrekkelighet.

At man i så stor grad mangler midler til å gjennomtvinge aksjonæravtaler kan slå uheldig ut og medføre at aksjonæravtalens parter mister incentiver til å oppfylle forpliktelsene i tråd med løftet. Dette kan i sin tur gjøre det mindre attraktivt å inngå aksjonæravtaler.

Selv om en aksjonæravtale er gyldig inngått mellom partene og dermed får virkning mellom disse er det likevel ikke sikkert avtalen har noen virkning for selskapet. Denne problemstillingen behandles i det følgende.

3 Aksjonæravtalens rettsvirkninger overfor selskapet

3.1 Problemstillingen og utgangspunktet

Det tradisjonelle utgangspunktet i norsk rett som oppstilles både i høyesterettspraksis⁶³ og teori⁶⁴ er klart: Som alle andre avtaler har også aksjonæravtaler kun virkning mellom partene. Dette utgangspunktet kan sies å støttes av at lovgiver ikke har funnet det nødvendig å regulere aksjonæravtaler i aksjelovene.

At en aksjonæravtale har selskapsrettslig virkning innebærer at den binder selskapet eller dets tillitsvalgte. I det følgende er spørsmålet om utgangspunktet om kun kontraktsrettslig virkning må fravikes eller moderes på enkelte områder slik at aksjonæravtaler kan sies å ha selskapsrettslige virkninger.

⁶³ Rt. 1918II s. 116.

⁶⁴ Andenæs s. 52 og Lund i Askheim m.fl. s. 213 og 392.

3.2 Aksjonæravtale som grunnlag for konserndannelse

3.2.1 "Avtale"

Utgangspunktet om kun kontraktsrettslig virkning er fraveket i aksjelovens konsernbegrep, jfr. asl. § 1-3 annet ledd første pkt., hvor det heter:

"Et aksjeselskap er morselskap hvis det på grunn av avtale (...) har bestemmende innflytelse over et annet selskap."

Alternativet "avtale" som grunnlag for konsernetablering har vært inntatt i de tre siste norske aksjelovene. Det er også benyttet i regnskapslovens⁶⁵ konserndefinisjon, jfr. rskl. § 1-3 annet ledd første pkt. Begge de to definisjonene er harmonisert med EUs syvende selskapsdirektiv om konsernregnskap. Til tross for en bred bruk av "avtale"-begrepet er det likevel ikke klart hva som skal til for at det foreligger en avtale med "bestemmende innflytelse" i § 1-3's forstand. Noen retningslinjer kan likevel trekkes opp, hovedsakelig basert på teori og reelle hensyn.

I forarbeidene til konsernbestemmelsen i 76-loven er det forutsatt at aksjonæravtale kan være "avtale" i lovens forstand.⁶⁶ Selv om bestemmelsen om konserner ble endret i 97-loven, må forarbeidene til denne tolkes slik at innholdet av begrepet var ment å forbli uendret. Denne tolkningen støttes også av teorien.⁶⁷

Forarbeidene sier videre lite om hva som skal til for at en avtale foreligger. Fra en språklig forståelse av "avtale" kan man imidlertid slutte at det ikke er tilstrekkelig at to aksjeeiere opptrer i overensstemmelse med en uskreven forståelse. Sett i lys av at etableringen av konsern er av så stor betydning for et selskap, er det naturlig å tenke seg at det bak en slik selskapskonstruksjon må ligge en gjennomtenkt vilje til konsernetablering, og at den ikke bare er utslag av en tilfeldig disposisjon.

⁶⁵ Lov av 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven – rskl.).

⁶⁶ Ot.prp. nr.19 (1974-75) s. 28-29 og Innst. 1970 s. 62.

⁶⁷ Andenæs s. 32.

3.2.2 "Bestemmende innflytelse"

For at aksjonæravtalen skal gi grunnlag for konserndannelse må avtalen gi morselskapet "*bestemmende innflytelse*" over datterselskapet. Slik "*bestemmende innflytelse*" vil eksempelvis foreligge hvor en aksjeeier forplikter seg til på generalforsamling å stemme i tråd med en annen aksjeeiers direktiver i alle saker. Forutsetningen må imidlertid være at parten som gir stemmedirektivene da kontrollerer minst 50% av stemmene.

Det kan reises spørsmål om hvordan en aksjonæravtale kan etablere et konsern når mislighold av en stemmerettsavtale normalt ikke gir rett til å anfekte gyldigheten av generalforsamlingens vedtak. Følgen av å tillate konserndannelse på denne bakgrunn blir jo at aksjonæravtalen får selskapsrettslig virkning i én retning (som grunnlag for konserndannelse), men ikke i en annen (som grunnlag for å anfekte gyldigheten av et generalforsamlingsvedtak).

Det antas at aksjonæravtaler som gir en aksjonær "*bestemmende innflytelse*" over et annet selskap normalt respekteres. Giertsen⁶⁸ tar derfor til orde for at en aksjeeier som kontrollerer mer enn 50 % av aksjene i et selskap på bakgrunn av *aksjonæravtale* bør få rettigheter og forpliktelser som morselskap på samme måte som om slik kontroll bygget på *eierskap* til majoriteten av aksjene. Mot en slik løsning kan det innvendes at det å ha kontrollen i et selskap gjennom aksjeeie, og på bakgrunn av aksjonæravtale ikke har de samme notoritetsvirkninger og derfor ikke bør ha de samme følgene. Mens eierskapet til aksjer må registreres i aksjeeierboken eller aksjeeierregisteret, og således er offentlig tilgjengelig informasjon, er det ingen krav til at aksjonæravtaler skal offentliggjøres. Etablering av konsern på bakgrunn av aksjonæravtale reduserer dermed forutberegnligheten for markedsaktørene markant. Det blir vanskelig for utenforstående å fastslå om det foreligger et konsern.

⁶⁸ Giertsen i Nybrott og Odling s. 543.

Hvor aksjonæravtalen er saklig begrenset, slik at den kun regulerer visse utvalgte forhold er løsningen ikke like klar. Man må da gjennom en konkret vurdering avgjøre om aksjonæravtalen gir avtaleparten grunnlag for å utøve den ”bestemmende innflytelse” som loven krever.

Dersom en aksjeeier ved styrevalget forplikter seg til å stemme etter en annen aksjeeiers direktiver slik at denne dermed kontrollerer sammensetningen av styret, antar Giertsen⁶⁹ det er tilstrekkelig til å etablere konsernforhold. Giertsen forankrer dette i asl.§1-3 annet ledd annet pkt nr.2 hvor det heter at ”bestemmende innflytelse” foreligger hvis et selskap:

”har rett til å velge eller avsette et flertall av medlemmene i det andre selskapets styre”.

Standpunktet kan sies å støttes av den sentrale stilling styret som organ har i selskapet, ved at det er dette organet som ”forvalter” selskapet, jfr. §6-12 første ledd. Selv i viktige saker er det i utgangspunktet styret og ikke generalforsamlingen som treffer avgjørelser, jfr. asl. § 6-12. Dersom man gjennom aksjonæravtale kontrollerer styresammensetningen, er innflytelsen over selskapet dermed så stor at det med rette må kunne hevdes at ”bestemmende innflytelse” foreligger.

Om avtalen derimot ikke regulerer styrevalget, men i stedet mindre sentrale selskapsforhold oppstår grensetilfellene. Det må da vurderes konkret om aksjonæravtalen gir grunnlag for å øve ”bestemmende innflytelse”. En naturlig slutning er at det skal mer til for å etablere konsern jo mindre sentrale selskapsforhold aksjonæravtalen regulerer. Eksempel på slike avtaler kan være at en aksjeeier plikter å stemme i tråd med en annens direktiver i alle voteringer over vedtektsendringer og andre saker som krever mer enn simpelt flertall på generalforsamling. Giertsen tar til orde for at også en slik avtale kan etablere konsern, men at løsningen her er langt mer usikker enn hvor det er styrevalget som er regulert.⁷⁰

⁶⁹ Giertsen i Nybrott og Odling s. 544.

⁷⁰ Giertsen i Nybrott og Odling s. 544.

Selv om en konklusjon er vanskelig å oppstille, kan en generell retningslinje likevel være at jo mindre sentrale deler av selskapsforholdet som reguleres i aksjonæravtalen, jo mindre er muligheten for at konsern etableres.

3.2.3 Avtalens varighet

En rekke aksjonæravtaler må antas å være tidsubestemte. Deres varighet vil derfor ikke være et moment som har innvirkning på om ”*bestemmende innflytelse*” foreligger eller ikke. For de tidsbegrensede avtalene blir det imidlertid et spørsmål om hvor kort tid de kan strekke seg over før avtalens varighet hindrer konserndannelse.

Avtaler av enhver varighet kan ikke etablere konsernforhold. Det må antakelig gå en nedre grense. For helt kortvarige avtaler vil det være både urimelig og lite hensiktsmessig om rettsvirkninger av konserndannelse, som for eksempel plikt til å utarbeide konsernregnskap og adgangen til å yte konsernbidrag, skal komme til anvendelse.

Verken lov eller forarbeider gir særlig veiledning i hvor grensen skal trekkes. Giertsen har imidlertid antydnet at en stemmerettsavtale som kun gjelder for én enkelt generalforsamling neppe kan ha tilstrekkelig lang varighet til å etablere konsern.⁷¹ Som følge av aksjonæravtalers uensartethet er det likevel vanskelig å angi noen generell regel for varigheten av en avtale som skal etablere konsern. Det kan imidlertid være hensiktsmessig å tolke omfanget av hva som reguleres i avtalen, og dens varighet i forhold til hverandre. På den måten kan omfattende reguleringer veie opp for kort varighet og motsatt. En slik ”oppveiningstanke” behøver ikke gå på bekostning av Giertsens argument. Kravet om en viss varighet kan fremdeles ligge i bunnen.

⁷¹ Giertsen i Nybrott og Odling s. 544.

3.2.4 Rettsvirkningsbasert tolkning

I vurderingen av om en aksjonæravtale er grunnlag for konserndannelse, kan det være riktig å anvende rettsvirkningsbasert tolkning av ”*bestemmende innflytelse*”. På den måten ser man innholdet av ”*bestemmende innflytelse*” i lys av de rettsvirkningene konserndannelse medfører. Mange virkninger av konsernetablering er inngripende både selskapsrettslig (reglene om konsernbidrag og aksjonærlån) og regnskapsrettslig (kravet om utarbeidelse av konsernregnskap). Dette kan tale for at terskelen for at konsern anses etablert settes relativt høyt. På denne måten kan en rettsvirkningsbasert tolkning være utslagsgivende når man i tvilstilfelle vurderer om konsern er etablert.

3.3 Aksjonæravtalens (stemmerettsavtalers) virkning for generalforsamlingen

3.3.1 Problemstillingen

Aksjeeieres i utgangspunktet eneste måte å øve direkte innflytelse over selskapet på, er ved å møte opp og avgi stemme på generalforsamling, jfr. asl. § 5-1. Denne stemmegivningen er typisk et forhold som reguleres av aksjonæravtaler - såkalte stemmerettsavtaler. Eksempel på en slik avtale kan som tidligere nevnt være at én aksjonær inngår avtale om å stemme i tråd med en annen aksjonærs direktiver.

Som for andre aksjonæravtaler er utgangspunktet også for stemmerettsavtaler at de kun får kontraktsrettslig virkning mellom partene. For det materielle resultatet av generalforsamlingens beslutning er imidlertid slik kontraktsrettslig virkning av liten betydning. Aksjonæravtalen forplikter avtalepartene til å stemme i tråd med avtalen, men dersom avtalen brytes får det etter utgangspunktet ingen virkning for gyldigheten av vedtaket at det er fattet i strid med avtalen. Den part som rammes av avtalebruddet er da hensatt til å benytte ordinære misligholdssanksjoner i forholdet mellom avtalepartene.⁷² Dette vil imidlertid ikke påvirke den selskapsrettslige gyldigheten av vedtaket fattet i strid med aksjonæravtalen.

⁷² Som behandlet ovenfor i pkt. 2.6

Spørsmålet blir imidlertid om den rammede part kan anføre brudd på aksjonæravtalen som grunnlag for et anfektelsessøksmål mot generalforsamlingens beslutning, og på denne måten få generalforsamlingens beslutning kjent ugyldig. I den grad et slikt søksmål fører frem, vil det gi aksjonæravtalen selskapsrettslig virkning og dermed være et unntak fra utgangspunktet. En grunnleggende forutsetning for å drøfte eventuell selskapsrettslig virkning er at avtalen etter sitt innhold har rettsvirkninger mellom partene.⁷³

Dersom en aksjonæravtale gis selskapsrettslig virkning har dette også en side til eventuelle andre aksjonærer som står utenfor avtalen. Deres situasjon vil da påvirkes av en avtale de ikke har deltatt i utformingen av, og heller ikke er part i. Hensynet til de eventuelle aksjonærene som står utenfor avtalen tilsier derfor at man ved vurderingen av aksjonæravtalers selskapsrettslige virkning sonderer mellom avtaler der samtlige aksjeeiere er part og aksjonæravtaler mellom bare noen av aksjonærene.

3.3.2 Lov eller vedtekt er overtrådt

Et brudd på aksjonæravtale kan i enkelte tilfeller medføre at også bestemmelser i lov eller vedtekt er overtrådt. Generalforsamlingsvedtak kan da bli ugyldige, men det er i tilfelle lov- eller vedtektsbruddet og ikke avtalebruddet som er den utløsende årsak. Eksempel kan være dersom generalforsamlingens beslutning gir ”*visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning*”, jfr asl. § 5-21.

3.3.3 Avtalebrudd som grunnlag for generalforsamlingsvedtakets ugyldighet

Problemet fremstår i en mer renskåret form hvor bruddet på aksjonæravtalen er eneste grunnlag for generalforsamlingsvedtakets eventuelle ugyldighet.

Etter asl. § 5-22 kan en aksjeeier reise søksmål med påstand om at en

⁷³ Se oppgavens del 2.

”beslutning av generalforsamlingen er ugyldig, fordi den er blitt til på ulovlig måte eller for øvrig er i strid med loven eller selskapets vedtekter.”

Verken *”loven”* eller *”selskapets vedtekter”* omfatter etter en naturlig språklig forståelse stemmerettsavtaler. Spørsmålet blir derfor om en generalforsamlingsbeslutning i strid med aksjonæravtale kan subsumeres under *”har blitt til på ulovlig måte”*.

En alminnelig språklig forståelse av ordlyden *”blitt til på ulovlig måte”* utelukker ikke at brudd på aksjonæravtaler omfattes. Ordlyden gir på den annen side heller ikke særlig støtte for at anfektelsessøksmål som følge av brudd på aksjonæravtale kan reises.

Høyesterett har berørt problemstillingen i flere saker uten noen gang å fastslå at stemmegivning i strid med aksjonæravtale vil innebære at generalforsamlingens beslutning er ugyldig.

I Rt. 1952 s. 967 var det stiftet et selskap og i den forbindelse inngått en aksjonæravtale som ga den ene parten rett til å inneha en bestemt stilling i selskapet. Spørsmålet var om en annen aksjeeier og avtalepart gjennom sin stemmegivning på generalforsamlingen kunne bidra til oppsigelse av den første partens stilling med sin stemmegivning på generalforsamling. Høyesterett fant at generalforsamlingen ikke var lovlig innkalt og at dens beslutning om oppsigelse derfor var ugyldig på formelt grunnlag. Retten drøftet likevel de materielle spørsmålene i saken. Høyesterett fastslo her at det ikke var noe reelt grunnlag for oppsigelsen, og at oppsigelsen således var i strid med aksjonæravtalen. Det heter i dommen:

”Jeg er enig i at avskjedigelsen av Svensen i generalforsamlingen den 22. april var ugyldig. Det måtte være i klar strid med de forutsetninger partene gikk ut fra ved selskapets stiftelse og med den til grunn for selskapet liggende kontrakt mellom Svensen og Fylling (...).”

I lagmannsrettens begrunnelse, som Høyesterett i det vesentlige tiltrådte, ble det videre uttalt at:

”Under de foreliggende forhold kan kontrakten og de gjensidige forpliktelser denne hjemler ikke løsrives fra selskapsforholdet.”

Uttalelsene må samlet sett tolkes som en tilslutning til at brudd på aksjonæravtaler kan ha selskapsrettslig virkning.

Både Høyesteretts og lagmannsrettens uttalelser (som Høyesterett sluttet seg til) om at oppsigelsen var i strid med forutsetningene ved selskapets stiftelse blir dermed å betrakte som obiter dicta. Det er enighet i rettskildeteorien om at slike uttalelser som ikke er nødvendige for å begrunne resultatet i en dom må tillegges mindre vekt enn et ratio decidendi.

Oslo byretts dom av 1976 trekker i motsatt retning.⁷⁴ Saken gjaldt brudd på en avtale om at en majoritetsaksjonær ikke kunne endre den vedtektsfestede retten en part hadde til å ha en bestemt stilling samt være styremedlem i selskapet. Etter en grundig gjennomgang av nordisk teori konkluderte retten med at aksjonæravtalen ikke kunne anses som bindende for selskapet og dermed ikke fikk noen selskapsrettslig virkning. Stemmegivningen i strid med aksjonæravtalen ga dermed ikke grunnlag for å avsi dom for at generalforsamlingsbeslutningen var ugyldig.

Det er dermed motstrid mellom Høyesteretts obiter-uttalelse og byrettens ratio decidendi. Denne regelkonflikten har ikke noe klart svar, så man må se hen til andre rettskildefaktorer for å finne løsningen.

⁷⁴ Utrykt dom fra Oslo byrett av 12. februar 1976.

Norsk teori synes relativt samstemt i at aksjonæravtaler ikke kan ha selskapsrettslig virkning, og at brudd på slik avtale som grunnlag for et generalforsamlingsvedtaks ugyldighet dermed er utelukket.

Andenæs begrunner dette med at brudd på en aksjonæravtale ikke medfører krenkelse av selskapet, men tvert imot kan være begrunnet i hensynet til å fremme selskapets interesser.⁷⁵ Etter hans oppfatning må et generalforsamlingsvedtaks eventuelle ugyldighet forankres i at avtalebruddet medfører myndighetsmisbruk eller lignende. Ikke i selve bruddet på avtalen.

Lund⁷⁶ begrunner det samme standpunktet i at grunnideen bak et aksjeselskap er at det skal være et eget rettssubjekt, og at selvstendige rettssubjekter ikke kan pålegges plikter det ikke selv har påtatt seg. Det vil derfor ikke angå selskapet om en aksjeeier ved å oppfylle sine selskapsrettslige forpliktelser bryter en aksjonæravtale han har inngått.

Aarbakke⁷⁷ synes i hovedsak å være enig med de Andenæs' utgangspunkt. Han argumenterer imidlertid for å moderere Andenæs' syn dersom en aksjonæravtale hvor alle aksjeeierne i selskapet er parter, misligholdes. Begrunnelsen for dette standpunktet er at den motsatte løsning ville virke "noe formalistisk". Han vil derfor åpne for at anfektelsessøksmål mot generalforsamlingens beslutning tillates fremmet i slike snevre tilfeller.

Mens svensk rett⁷⁸ er på linje med den norske og argumenterer mot at avtalebrudd kan medføre generalforsamlingsvedtakets ugyldighet, åpnes det i dansk teori⁷⁹ for å gi

⁷⁵ Andenæs s. 55.

⁷⁶ Lund i Askheim m.fl., s. 215.

⁷⁷ Aarbakke, Mislighold s. 608.

⁷⁸ Roos s. 343-354.

⁷⁹ Gomard, Aktieselskaber 2.utg. s. 136, Gomard, Aktieselskabsret, s. 266 og Gomard, Shareholders Agreements in Danish Law, s. 129-133.

aksjonæravtaler rettsvirkninger overfor selskapet. Gomard tar til orde for at aksjeeiere som har inngått en aksjonæravtale har to valg; de kan enten holde avtalen hemmelig, eller de kan velge å gjøre den mer kjent og eventuelt få den tiltrådt av selskapet. Gomard antar at et selskap i alminnelighet er bundet av en aksjonæravtale som er kjent og omfatter alle eller en stor del av aksjeeierne.

Som hovedargument for dette standpunktet anfører han avgjørelsen inntatt i UfR 1923 s.636. Her var det inngått en aksjonæravtale som fastsatte at det under visse gitte omstendigheter skulle stemmes for likvidasjon av selskapet. Generalforsamlingen vedtok likevel at selskapet ikke skulle likvideres. Domstolen fastslo at selskapet var forpliktet til å forholde seg som om generalforsamlingen faktisk hadde vedtatt likvidasjon. De enkelte aksjonærer ble altså ikke henvist til å søke erstatning eller å få dom for at andre skulle stemme i henhold til avtalen. I stedet erstattet dommen det manglende generalforsamlingsvedtaket om likvidasjon.

Også andre danske dommer⁸⁰ trekkes frem som argument for at brudd på aksjonæravtale har selskapsrettslig virkning. Teorien er imidlertid delt i synet på hvorvidt avgjørelsene kan tas til inntekt for slik virkning.⁸¹

Gomard mener det er åpenbart at en aksjonæravtale bør ha virkning ikke bare mellom avtalepartene, men også for selskapet. Begrunnelsen for denne løsningen henter Gomard i en analogi fra bestemmelser i aksjeloven om fullmakt, og avtale om at stemmeretten til pantsatte aksjer tilkommer eller kan utøves av pantthaver. Dette er to tilfeller hvor aksjonæravtaler får direkte virkning overfor selskapet. Gomard ser derfor ut til å mene at en aksjonæravtale generelt bør gjelde også for selskapet. Dette innebærer da videre at en unnlattelse av å respektere en avtale om avstemning på generalforsamling, kan åpne for anfektelsessøksmål fra den misfornøyde avtalepart.

⁸⁰ ØLD 30.9.1957 og UfR 1976 s. 755 VLD.

⁸¹ Werlauf og Nørsgaard 1.utg. s.324-25, Gomard Aktieselskabsret, s. 264-266.

I tillegg til å forutsette at alle aksjeeierne er parter i avtalen forutsetter Gomards løsning imidlertid at det er mulig å fastslå hva som ville blitt generalforsamlingens beslutning dersom aksjonæravtalen var blitt fulgt. Gomard har videre hevdet at siden selskapet etter asl. § 5-22 flg. må være saksøkt i et anfektelsessøksmål, må selskapet også i det minste kjenne til aksjonæravtalen og dens innhold. Lowzow&Reed trekker dette i tvil i de tilfelle hvor samtlige av selskapets aksjeeiere er part i avtalen, og begrunner det med at om ikke alle aksjeeiere er part i avtalen kan det ikke ha noen betydning om selskapet, eksempelvis gjennom at styret er underrettet, er blitt kjent med avtalen.

Werlauff og Nørgaard⁸² støtter Gomards synspunkt ved å trekke en analogi fra læren om ansvarsgjennombrudd i aksjeselskaper. Ved at man her har akseptert at det vanntette skottet mellom aksjeeierne og selskapet fjernes, mener de to at man også kan akseptere at en avtale mellom aksjeeierne får virkning for selskapet.

På bakgrunn av gjennomgangen over kan rettskildesituasjonen i norsk rett kan vanskelig sies å gi grunnlag for at aksjonæravtaler har selskapsrettslig virkning. Den danske situasjonen kan imidlertid tolkes som starten på en ny retning. Argumentasjonen som brukes i dansk teori gir uttrykk for fornuftige standpunkter og legger opp til en dynamisk løsning. Den skulle også i all hovedsak være overførbar til norsk rett. Et fravær av rettsavgjørelser kombinert med en samstemt norsk teori gjør imidlertid at avtalebrudd som grunnlag for generalforsamlingsvedtakets ugyldighet vanskelig kan være rettstilstanden etter norsk rett. Dette til tross for at en slik løsning på enkelte områder kunne være fornuftig.

⁸² Werlauff og Nørgaard 1987 s. 326.

3.4 Aksjonæravtalens virkning for styret

3.4.1 Problemstilling og utgangspunkt

Det generelle utgangspunktet om at aksjonæravtaler ikke har selskapsrettslig virkning medfører at heller ikke et selskaps styre er bundet av en avtale mellom selskapets aksjeeiere. Utgangspunktet gjelder både avtaler som regulerer prosessuelle spørsmål (eksempelvis at visse vedtak skal treffes med kvalifisert flertall) og hvor materielle spørsmål er regulert (eksempelvis selskapets forretningsstrategi). Styret er pålagt å ivareta alle interesser i selskapet, ikke bare til de som er parter i aksjonæravtalen. Hensynet til andre aksjeeiere, kreditorer, medkontrahtenter og til dels ansatte gjør derfor at styret ikke kan være bundet av en aksjonæravtale.

Styrets medlemmer kan derfor normalt ikke pådra seg erstatningsansvar overfor partene i aksjonæravtalen utelukkende som følge av at et styrevedtak er i strid med denne. Et eventuelt erstatningsansvar må begrunnes i culpøs opptreden når alle grupper av hensyn er vurdert. Videre innebærer styrets ubundenhet at administrerende direktør har plikt til å gjennomføre styrevedtak, selv om de måtte stride med en aksjonæravtale.

3.4.2 Kan styremedlemmer pålegges forpliktelser ved å "tiltre" avtalen?

Problemet viser seg hvor en aksjeeier og part i aksjonæravtale krever erstatning av et styremedlem fordi dette ved stemmegivningen i styre ikke har forholdt seg til avtalen. Spørsmålet blir om et styremedlem kan pålegges en plikt til å respektere en aksjonæravtale dersom medlemmet "tiltrer" eller erklærer seg kjent med at aksjonæravtalen foreligger.

Uavhengig av om et styremedlem har "tiltrådt" en aksjonæravtale eller ei, er det forpliktet til en forsvarlig ivaretagelse av selskapsinteressene i vid forstand. Det inkluderer som nevnt også interessene til aksjeeiere som ikke er parter i aksjonæravtalen, samt til grupper av tredjemenn som ikke er eiere. En uforbeholden plikt til å respektere avtalen vil kunne gå på bekostning av disse andre selskapsinteressene som styremedlemmet må ta hensyn til.

Et styremedlem som selv er part i aksjonæravtale må skille mellom hvilken "hatt" det til enhver tid ikler seg. I egenskap av å være styremedlem må han balansere alle interesser som knytter seg til selskapet. Mens i kraft av å være aksjeeier utøver han sitt eierskap på generalforsamling, og kan da utelukkende ta hensyn til egne interesser.

Av denne grunn er det lite trolig at et styremedlem kan pålegges å respektere en aksjonæravtale.

Det kan også stilles spørsmålsteget ved det praktiske behovet for at styremedlemmer tiltrer aksjonæravtaler, og styrets plikter følger uansett av at styremedlemmet er selskapets tillitsmann. Å tiltre en aksjonæravtale kan derfor i seg selv være i strid med vervet som styremedlem. Styremedlemmer valgt av aksjeeierne kan videre skiftes ut, jfr. asl. § 6-7 annet ledd. Dersom de et styremedlem ikke leder selskapet slik eierne ønsker, er det bedre å avsette det, enn å diktere arbeidet det er valgt til å gjøre.

3.5 Kan selskapet selv være part i en aksjonæravtale

Det kan reises spørsmål om et selskap selv kan være part i en aksjonæravtale og i så fall hvilke virkninger dette får.

Selskapet har i utgangspunktet anledning til å være part i aksjonæravtale. Dette skjer typisk ved at avtalen tiltres av selskapet.⁸³

At selskapet er part i aksjonæravtalen reiser to hovedproblemstillinger. For det første om innholdet av aksjonæravtalen ligger innenfor den avtalefriheten selskapet har. Dersom selskapet har anledning til å inngå den aktuelle avtalen blir spørsmålet videre hvilke virkninger det har at selskapet er avtalepart.

⁸³ Andenæs s. 57.

3.5.1 Begrensninger i selskapets avtalefrihet

Å gjøre selskapet til part i en aksjonæravtale kan virke som en smart løsning. Problemet om hvorvidt slike avtaler får selskapsrettslig virkning kunne da tenkes løst ved et enkelt resonnement; selskapet er part i avtalen og partene er bundet av avtalen. Denne slutningen er forhastet.

De samme hensyn gjør seg gjeldende når et selskap tiltrer en aksjonæravtale, som når aksjeeiere inngår en slik avtale. Selskapet må derfor minst være bundet av de samme begrensningene i avtalefriheten som det aksjeeierne er.⁸⁴ Spørsmålet er om det gjelder ytterligere begrensninger i hvilke forpliktelser selskapet kan påta seg.

Som for aksjeeierne må disse begrensningene vurderes etter en tolkning av den aktuelle bestemmelsen i aksjeloven, eventuelt i med tillegg av selskapsrettslige prinsipper og annen lovgivning. Det vil derfor være vanskelig å trekke opp generelle retningslinjer for hvor grensen for selskapets avtalefrihet går. Utgangspunktet må imidlertid være at selskapet ikke kan påta seg avtaleforpliktelser som strider mot det selskapet kan gjøre på selskapsrettslig grunnlag.

For stemmerettsavtaler innebærer dette at aksjelovens funksjonsfordeling må respekteres. Selskapet kan for eksempel ikke binde seg ved avtale til å innføre, beholde eller fjerne en vedtektsbestemmelse, eller til å velge de styremedlemmer medkontrahenten foreslår.⁸⁵ Videre kan selskapet heller ikke inngå avtaler som er i strid med vedtektene, eller går lenger utover det som er mulig å vedtektsfeste. Dette innebærer eksempelvis at selskapet ikke kan forplikte seg til å oppløse seg selv på vilkår som i realiteten er en omgåelse av aksjelovens grenser for vedtektsbestemt oppløsning.⁸⁶

⁸⁴ Se oppgavens del 2 for begrensninger mellom partene.

⁸⁵ Andenæs s. 57.

⁸⁶ Lund i Askheim m.fl., s. 398.

3.5.2 Virkninger av at selskapet er part

Utgangspunktet er at dersom selskapet har inngått en aksjonæravtale som ligger innenfor aksjelovens rammer, må selskapet opptre i overensstemmelse med denne avtalen. Dette utgangspunktet kan imidlertid ikke gjelde fullt ut.

At selskapet er part i en aksjonæravtale medfører ikke at generalforsamlingens beslutninger er ugyldige fordi om en aksjeeier stemmer i strid med avtalen. Et slikt brudd på avtalen vil heller ikke få direkte virkning overfor selskapet.

Argumenter mot at en aksjonæravtale har selskapsrettslig virkning gjennom et anfektelsessøksmål vil imidlertid svekkes dersom selskapet er part.⁸⁷ Eksempelvis vil det være større grunn til å tillate anfektelsessøksmål dersom både samtlige aksjeeiere og selskapet selv er part i avtalen enn om avtalen bare består mellom aksjeeierne. At selskapet er part vil imidlertid ikke gi noe selvstendig grunnlag for anfektelsessøksmål utover dette.

Også dersom selskapet er part i avtalen må det kunne gis dom på oppfyllelse. Dersom avtalen har bestemmelser om oppløsning som ligger innenfor de vedtektsfestede rammer, vil en aksjeeier kunne fremme krav om oppløsning direkte overfor selskapet.⁸⁸

3.6 Virkning for selskapet av misholdt aksjonæravtale

Brudd på en aksjonæravtale får visse avtalerettslige sanksjoner.⁸⁹ Spørsmålet er om misligholdet også kan medføre selskapsrettslige følger.

⁸⁷ Mer om dette i kap. 3.3.3.

⁸⁸ Lund i Askheim m.fl., s. 392-399.

⁸⁹ Se kapittel 2.7.

3.6.1 Uttreden

Asl. § 4-24 første ledd gir aksjeeiere rett til å tre ut av aksjeselskapet ved innløsning av aksjene dersom *”en annen aksjeeier har misbrukt sin innflytelse”* eller dersom det har oppstått et *”alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere”*. Spørsmålet er om mislighold av en aksjonæravtale kan være *”misbruk”* eller kan danne grunnlag for et slikt *”motsetningsforhold”*.

Lovens ordlyd utelukker ikke at brudd på aksjonæravtale kan være *”misbruk av innflytelse”*. Ordlyden er heller ikke til hinder for at slikt brudd kan danne grunnlag for *”alvorlig og varig motsetningsforhold”* mellom aksjeeierne. Etter forarbeidene⁹⁰ er det et generelt vilkår for at bestemmelsen skal komme til anvendelse at tungtveiende grunner må tilsi slik rett til uttreden. Disse tungtveiende forholdene må gjelde misbruket eller motsetningsforholdet. Fra dette kan man slutte at mislighold av en hvilken som helst aksjonæravtale ikke er tilstrekkelig til å rammes av bestemmelsen. Det må være en aksjonæravtale av kvalifisert betydning for den aksjeeieren som rammes av avtalebruddet. Ved vurderingen av om tungtveiende grunner foreligger må man videre, ifølge forarbeidene, ta i betraktning at den ordinære måte å tre ut av et aksjeselskap på er gjennom salg av aksjene. Muligheten til innløsning av aksjene er gjort svært snever som følge av den ansvarsbegrensningen som foreligger i et AS. Aksjeeierne er ikke ansett å ha så sterke behov for å komme seg ut av selskapsforholdet og de behov som finnes har derfor vært antatt dekket ved muligheten til å selge aksjene. Først når et salg blir urimelig, typisk fordi det ikke finnes noe marked for aksjene, er det aktuelt å åpne for uttreden etter § 4-24.

En tilsvarende rett til uttreden som asl. § 4-24 oppstiller finnes ikke i asa-loven. Teorien argumenterer imidlertid for at tilsvarende adgang for ASA følger av alminnelige rettsgrunnsetninger.⁹¹ Begrunnelsen antas å være at hensynene mot innløsning i AS i enda sterkere grad gjør seg gjeldende for ASA. Siden ASA'ene ofte er børsnotert vil det normalt

⁹⁰ NOU 1996:3 s. 125.

⁹¹ Giertsen, i Nybrott og Odling s. 538.

være både større etterspørsel og et større marked for aksjer her. Dermed vil ikke behovet for en uttredelsesmulighet gjennom innløsning være det samme her.

3.6.2 Utløsning

Etter asl. § 4-25 er selskapet gitt rett til å utløse en aksjeeier blant annet ved tilsvarende ”*motsetningsforhold*” som nevnt over. Det oppstilles imidlertid tilleggsvilkår i første ledd ved at det kreves både søksmål fra aksjeeier og dom. Dessuten må beslutningen om at det skal reises sak treffes av generalforsamlingen. Adgangen er dermed til stede, men den er snever.

ASA har ingen tilsvarende regler, men Giertsen⁹² ser også her ut til å hevde at lignende sanksjoner for denne selskapsformen må bygge på alminnelige rettsgrunnsetninger.

3.6.3 Klage på utbyttets størrelse

Et vanlig forhold å regulere i aksjonæravtale er utbyttets størrelse. Dette reguleres ved at avtalen bestemmer at partene på generalforsamling skal stemme slik at det avtalte utbyttet blir vedtatt, jfr. asl. § 8-2.

Dersom en slik aksjonæravtale ikke respekteres, vil de krenkede parter kunne reise sak for tingretten med krav om at denne fastsetter utbytte i medhold av ”*utsultingsbestemmelsen*” i asl. § 8-4. Spørsmålet blir da om aksjonæravtalen i et slikt tilfelle skal være bestemmende for utbyttets størrelse, og dermed kunne sies å ha selskapsrettslig virkning.

§ 8-4 første ledd regner opp tre grupper av hensyn det er relevant for tingretten å ta i betraktning når den skal fastsette utbytte, ”*aksjeeierne, selskapets likviditet og forholdene ellers*”. At det foreligger en aksjonæravtale om hvor stort utbytte det skal stemmes for, kan etter en ren språklig forståelse tenkes å kunne subsumeres under to av disse kategoriene,

⁹² Giertsen, i Nybrott og Odling s. 538.

enten ”*hensynet til aksjeeierne*” eller ”*forholdene ellers*”. Forarbeidene til aksjeloven er tause om hva som kan inkluderes i disse to kategoriene og gir dermed liten veiledning i tolkningsspørsmålet. Heller ikke rettspraksis gir noen veiledning.

Av teoretikerne virker Andenæs⁹³ å mene at brudd på aksjonæravtale om å stemme for et visst utbytte kan inngå som et moment i vurderingen etter asl. § 8-4. Det kan tyde på at han mener slikt mislighold ikke alene er nok til å begrunne at tingretten fastsetter utbytte, men at også andre rettskildefaktorer må støtte løsningen.

Dersom brudd på aksjonæravtale kan inngå som moment i tingrettens vurdering av om hvorvidt utbytte skal økes, må dette sies å gi aksjonæravtalen selskapsrettslig virkning.

Det kan imidlertid reises innvendinger mot at aksjonæravtaler skal ha selskapsrettslig virkning i denne relasjon. Hensynet til aksjeeierne som står utenfor aksjonæravtalen taler mot at tingretten tar hensyn til aksjonæravtalen ved vurderingen av om utbyttet bør økes. Dersom aksjonæravtalen består mellom samtlige aksjonærer, blir forholdet likevel et annet. Situasjonen blir da som om ingen aksjonæravtale hadde eksistert.⁹⁴

3.7 Oppsummering

Fra gjennomgangen av aksjonæravtalers rettsvirkninger overfor selskapet kan man trekke enkelte konklusjoner.

Det tradisjonelle utgangspunktet at aksjonæravtaler kun har virkning mellom partene må helt klart opprettholdes som nettopp det grunnleggende utgangspunkt. Drøftelsene har imidlertid vist at det kan være åpning for å moderere det i enkelte sammenhenger.

⁹³ Andenæs s. 55.

⁹⁴ Se for øvrig kap. 2.6.4.

Først og fremst er det et tenkelig rom for unntak hvor det er inngått en aksjonæravtale mellom samtlige av selskapets aksjeeiere. Hensynet til selskapets øvrige aksjeeiere, som er et av hovedankepunktene mot å gi aksjonæravtaler selskapsrettslig virkning, faller da bort, og tilbake står kun hensynet til ulike grupper av tredjemenn.

Men også hvor aksjonæravtalen kun består mellom deler av aksjonærkretsen har gjennomgangen vist at selskapsrettslig virkning kan bli aktuelt.

Det viser seg videre at det er vanskelig å fullt ut beregne rettsvirkningen av aksjonæravtaler. Når denne formen for avtaler likevel benyttes i så stor grad, kan det skyldes at partene som inngår aksjonæravtaler selv ikke er i stand til å overskue rettsvirkningene, eller at de alternative reguleringsmåtene, lov og vedtekt, er uhensiktsmessige.

Behandlingen av danske rettskilder har vist at man i dansk rett har større tilbøyelighet til å gi aksjonæravtaler selskapsrettslig gjennomslag enn hva tilfellet er i Norge. Dette kan muligens speile et generelt utviklingstrekk. I så fall vil man også i Norge etter hvert se at slike avtaler får selskapsrettslig gjennomslag.

4 KILDER

4.1 Lover

Aksjeloven (asl.)	Lov om aksjeselskaper 13. juni 1997 nr. 44
Aksjeloven av 1976 (76-loven)	Lov om aksjeselskaper 4. juni 1976 nr. 59
Allmennaksjeloven (asal.)	Lov om allmennaksjeselskaper 13. juni 1997 nr. 45
Avtaleloven (avtl.)	Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt, og om ugyldige viljeserklæringer 31. mai 1918 nr. 4
Norske lov (NL)	Christian den 5. norske lov 15. april 1687
Regnskapsloven (rskl.)	Lov om årsregnskap m.v. 17. juli 1998 nr. 56
Tvangsfullbyrdelsesloven (tvangsl.)	Lov om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring 26. juni 1992 nr. 86
Tvistemålsloven (tvml.)	Lov om rettergangsmåten for tvistemål 13. august 1915 nr. 6

4.2 Forarbeider

Innstilling av lov om aksjeselskaper 1970

NOU 1992:29	Lov om aksjeselskaper
NOU 1996:3	Ny aksjelovgivning
Ot.prp. nr. 19 (1974-75)	Om aksjeselskaper
Ot.prp. nr. 23 (1996-97)	Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)

Innst.O.nr. 80 (1996-97)

Innstilling frå justiskomiteen om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven), og om endringar i anna lovgjeving som følgje av ny aksjelovgjevning m.m.

4.3 Rettspraksis

4.3.1 Norsk

Rt. 1918II s. 116

Rt. 1952 s. 658

Rt. 1956 s. 469

Rt. 1961 s. 699

Rt. 1988 s. 724

Rt. 1989 s. 508

Rt. 1991 s. 119

Rt. 1993 s. 312

Rt. 1995 s. 46

RG 1992 s. 982 – Agder Lagmannsrett

RG 1998 s. 101 – Agder lagmannsrett

RG 1989 s. 373 – Oslo byrett

Utrykt dom Oslo byrett 12. februar 1976

4.3.2 Nordisk

UfR 1923 s. 636

UfR 1976 s. 755 VLD

ØLD 30.9.1957 1957

4.4 Juridisk litteratur

4.4.1 Norsk

- Andenæs: Andenæs, Mads Henry
Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper
1.utg. Oslo, Grafisk Hus AS, 1998.
ISBN 82-91-064-12-1
- Andersen Andersen, Trond-Erik
Aksjonæravtaler bruksområde og innhold
Simonsen advokatfirmas hjemmesider.
- Askheim m.fl. Lars Olav Askheim, Baard Bale, Karl-Johan Gombrii,
Are Herrem, Olav Kolstad, Christian Lund, Trond
Sanfeldt, Georg Scheel, Arne Falkanger Thorsen
Skipsfart og samarbeid, Maritime Joint Ventures i
rettslig belysning,
Sjørettsfondet, Oslo 1991
ISBN 82-90260- 34-2
- Boe Boe, Erik.
Innføring i juss: Juridisk tenkning og rettskildelære.
Oslo, Tano Aschehoug, 1996
ISBN 1996 82-518-3453-8
- Eckhoff og Helgesen Eckhoff, Torstein; Helgesen, Jan E.
Rettskildelære
5.utg. Oslo, Universitetsforlaget, 2001.
ISBN 82-518-3988-2

- Gierstsen i Nybrott og Odling Giertsen, Johan
Har aksjonæravtaler selskapsrettslige virkninger?
Inntatt i Nybrott og odling: Festskrift til Nils Nygaard
på 70-årsdagen
Bergen, Fagbokforlaget, 2002
ISBN 82-7674-827-9
- Giertsen – Telia - Telenor Giertsen, Johan
*Telia - Telenor – Spannende jus og forretningsmessig
havari*
Nordisk Tidsskrift for selskabsret, 1999 nr. 4
København, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag
- Hagstrøm Hagstrøm, Viggo
Obligasjonsrett
Oslo, Universitetsforlaget, 2003.
ISBN 82-518-4023-6
- Hjort Hjort, Harald
Aksjonæravtaler
Praktisk økonomi og finans nr.4 2005
Oslo, Universitetsforlaget
- Lowzow&Reed Reed, Bjørn Gabriel, Halfdan Lowzow og Geir
Steinberg
Aksjonæravtaler
Oslo, Ad Notam Gyldendal, 1993
ISBN 82-417-0281-7
- Woxholth – Avtaleinngåelse Woxholth, Geir
Avtaleinngåelse, ugyldighet og tolkning

4.utg. Oslo, Gyldendal, 2001.

ISBN 82-05-28747-3

Woxholth – Selskapsrett

Woxholth, Geir

Selskapsrett

Oslo, Gyldendal, 2004

ISBN 82-05-32907-9

Woxholth og Matheson

Woxholth, Geir og Matheson, Wilhelm

Lovavdelingens uttalelser 1976-1988

Oslo, Juridisk Forlag, 1990

ISBN 82-7513-002-6

Aarbakke

Aarbakke, Magnus

Mislighold i aksjeselskap

Festskrift til Sjur Brækhus

Oslo, Universitetsforlaget, 1988

ISBN 82-00-02664-7

Aarbakke m.fl

Aarbakke, Magnus; Aarbakke Asle; Knudsen, Gudmund;

Ofstad, Tone; Skåre, Jan

Aksjeloven og allmennaksjeloven

2.utg., Oslo, Universitetsforlaget, 2004

ISBN 82-15-00536-5

4.4.2 Nordisk

Christensen

Christensen, Jan Schans

Kapitalselskabe, Aktie- og anpartsselskabsret

København, Thomson, 2003

- Gomard 1970
Gomard, Bernhard
Aktieselskabsret
2. utg., København, Jurist- og Økonomiforbundets
Forlag, 1970
- Gomard 2000
Gomard, Bernhard
Aktieselskaber & Anpartsselskaber
2. utg. København, Jurist- og Økonomiforbundets
Forlag. 1992
- Gomard - Shareholders
Gomard, Bernhard
Shareholders' agreements in Danish Law
Scandinavian Studies in Law, 1972
- Kansmark&Roos
Kansmark, Jan og Roos, Carl Martin
Aktieägaravtal
2. uppl., Stockholm, Norstedts Juridik, 1994
- Krüger Andersen
Krüger Andersen, Paul
Aktie- og Anpartsselskabsret
7. utg., København, Jurist- og Økonomiforbundets
Forlag, 2002
- Roos
Roos, Carl Martin
Avtal og Rösträtt – en aktiebolagsrättslig studie
Stockholm, Almquist & Wiksell, 1969
- Sandström
Sandström, Jan
Hembud och lösningsrett vid övergång av aktie
Stockholm, Norstedt, 1976

Stattin

Stattin, Daniel

Om Aktieägaravtal

Juridisk Tidsskrift vid Stockholms Universitet nr.1

2004-05 s. 99

Werlauff og Nørgaard 1987

Werlauf, Erik og Nørgaard, Jørgen

Vedtægt og aktionæraftale

1.udg., Bikubefonden, Viborg, 1987

Werlauff og Nørgaard

Werlauf, Erik og Nørgaard, Jørgen

Vedtægter og Aktionæroverenskomster

2.udg., Jurist- og Økonomiforbundets Forlag,

København, 1995

